

Vesihuollon tilaa, yhteistyötä ja omistajapolitiikkaa koskevan kyselyn tulokset 2022

Vesilaitosyhdistyksen monistesarja nro 78

Helsinki 2022

Julkaisun jakelu:

Vesilaitosyhdistys
Ratamestarinkatu 7 B
00520 Helsinki

puh. (09) 868 9010
sähköposti: vvy@vvy.fi
kotisivu www.vvy.fi

ISSN-L 2242-7279
ISSN 2242-7279

ISBN 978 -952-6697-76-5

Paikka Helsinki Vuosi 2022

KUVAILEHTI							
<i>Julkaisija</i>	Suomen Vesilaitosyhdistys ry						
<i>Tekijät</i>	Toivikko Saijariina, Vaahtera Reeta						
<i>Julkaisun nimi</i>	Vesihuollon tilaa, yhteistyötä ja omistajapolitiikkaa koskevan kyselyn tulokset 2022						
<i>Julkaisusarjan nimi ja numero</i>	Vesilaitosyhdistyksen monistesarja nro 78						
<i>Julkaisun teema</i>	Vesihuollon hallinto ja talous						
<i>Saatavuus</i>	Julkaisu on saatavissa Vesilaitosyhdistyksen verkkosivuilta.						
<i>Tiivistelmä</i>	<p>Vesilaitosyhdistys toteutti jäsenistölleen 2022 Webropol-kyselyn, jolla kartoitettiin tietoa vesihuoltolaitosten toiminnan tilasta sekä näkemyksiä omistajapolitiikasta ja vesihuoltolaitosten yhteistyöstä. Kysely koostui 22 kysymyksestä, joista osa oli monivalinta- ja osa avoimia kysymyksiä. Kyselyyn saatiin 109 vastausta. Tässä raportissa esitetään kyselyn tuloksia.</p> <p>Pääosin vesihuollon tila arvioitiin hyväksi. Parannettavaa nähtiin useimmiten verkostojen saneerausmäärissä, henkilöresursseissa sekä toiminnan kehittämisessä ja varautumisessa toimintaympäristön muutoksiin. Toiminnan tilaa koskevat vastaukset olivat myönteisempiä isommilla ja muilla kuin taseyksikkömuotoisilla vesihuoltolaitoksilla.</p> <p>Vesihuoltolaitokset tekevät jo nykyisellään paljon yhteistyötä. Yhteistyössä tunnistettiin useita hyviä kehittämiskohteita, kuten yhteistyösopimukset häiriötilanteiden varalla, yhteiset hankinnat ja palvelujen osto ja myynti. Yhteistyön hidasteeksi todettiin yleisimmin rajalliset henkilöresurssit, mutta myös erilaiset toimintakulttuurit ja -tavat.</p> <p>Vesihuoltolaitosten resurssien vahvistamisessa ensisijaisena keinona pidettiin vesihuoltolaitosten välisen yhteistyön tiivistämistä. Vesihuoltolaitoksen talouden vahvistamista joko kunnan tuottoja rajoittamalla tai maksuja korottamalla kannatti lähes puolet vastaajista. Noin 40 % vastaajista piti vesihuoltolaitosten yhdistämistä ylikunnallisiksi organisaatioiksi hyvänä ratkaisuna. Vain 5 % vastasi, että alueellaan vesihuollon resursseja ei tarvitse vahvistaa.</p> <p>Omistajapolitiikan ei koettu aina tukevan vesihuoltolaitoksen toimintaa. Haasteina tuotiin esiin mm. päättäjien vaihtuminen, taloudelliset ja poliittiset intressit sekä omistajapolitiikan lyhytjänteisyys.</p>						
<i>Avainsanat</i>	omistajapolitiikka, vesihuoltolaitosten yhteistyö						
<i>Rahoittaja/toimeksiantaja</i>	Suomen Vesilaitosyhdistys ry						
	<table border="1"> <tr> <td><i>ISBN</i> ISBN 978 -952-6697-76-5</td> <td><i>ISSN</i> ISSN-L 2242–7279, ISSN 2242–7279</td> </tr> <tr> <td><i>Sivuja</i> 49</td> <td><i>Kieli</i> suomi</td> </tr> <tr> <td></td> <td><i>luottamuksellisuus</i> julkinen</td> </tr> </table>	<i>ISBN</i> ISBN 978 -952-6697-76-5	<i>ISSN</i> ISSN-L 2242–7279, ISSN 2242–7279	<i>Sivuja</i> 49	<i>Kieli</i> suomi		<i>luottamuksellisuus</i> julkinen
<i>ISBN</i> ISBN 978 -952-6697-76-5	<i>ISSN</i> ISSN-L 2242–7279, ISSN 2242–7279						
<i>Sivuja</i> 49	<i>Kieli</i> suomi						
	<i>luottamuksellisuus</i> julkinen						
<i>Julkaisun jakelu</i>	Vesilaitosyhdistys, www.vvy.fi						
	Tekijät vastaavat julkaisun sisällöstä eikä julkaisun sisältöä voida tulkita Vesilaitosyhdistyksen kannanotoksi.						

BESKRIVNINGSBLAG			
<i>Publicerat av</i>	Finlands Vattenverksförening r.f.		
<i>Författare</i>	Toivikko Saijariina, Vaahtera Reeta		
<i>Publikationens titel</i>	Resultaten av enkäten 2022 om ägarpolicy, samarbete och status för vattenförsörjningen		
<i>Publikationsseriens titel och nummer</i>	Vattenverksföreningens duplikatserie nr 78		
<i>Publikationens tema</i>	Vattentjänsternas förvaltning och ekonomi		
<i>Tillgänglighet</i>	Publikationen finns på Vattenverksföreningens webbsida.		
<i>Sammanfattning</i>	<p>Vattenverksföreningen genomförde 2022 en Webropol-enkät bland sina medlemmar som kartlade uppgifter om status för verksamheten på vattenverken, samt synpunkter på ägarpolicy och samarbete. Enkäten omfattade 22 frågor varav en del var flerval- och en del öppna frågor. Det gavs 109 svar på enkäten. Denna rapport presenterar resultaten av enkäten.</p> <p>Status för vattenförsörjningen bedömdes i stort sett vara god. Förhållanden att förbättra sågs oftast vara i fråga om mängden saneringar av nätverken respektive utveckling av verksamheten och beredskapen för ändringar i verksamhetsmiljön. Responserna avseende status för verksamheten var positivare hos större, och andra vattentjänstverk än de i balansenhetsform.</p> <p>Vattentjänstverken samarbetar mycket redan nu. Samarbetet hämtade fram flera goda utvecklingsobjekt, såsom samarbetsavtal för störningssituationer, gemensamma upphandlingar samt inköp och försäljning av tjänster. Oftast ansåg man att samarbetet bromsades av begränsade personalresurser, men också av olika verksamhetskulturer och -sätt.</p> <p>Det primära sättet att stärka vattentjänstverkens resurser ansågs vara att intensifiera samarbetet mellan vattenverken. Nästan hälften av svararna ansåg att ekonomin för vattentjänstverken kan stärkas genom att antingen begränsa intäkterna för kommunen eller höja avgifterna. Cirka 40 procent av svararna ansåg att fusion av vattentjänstverken till överkommunala organisationer är en god lösning. Endast 5 procent svarade att resurserna för vattentjänsterna i deras område inte behöver stärkas.</p> <p>Man upplevde inte att ägarpolicyn alltid stödjer vattentjänstverkets verksamhet. Att bl.a. beslutsfattare byts ut, ekonomiska och politiska intressen samt ägarpolicyns kortsynthet ansågs vara utmaningar.</p>		
<i>Nyckelord</i>	ägarpolicy, samarbete mellan vattentjänstverk		
<i>Finansiär/uppdragsgivare</i>	Finlands Vattenverksförening r.f.		
	<i>ISBN</i> ISBN 978 -952-6697-76-5	<i>ISSN</i> ISSN-L 2242-7279, ISSN 2242-7279	
	<i>Sidantal</i> 49	<i>Språk</i> finska	<i>Konfidentialitet</i> offentlig
<i>Distribution av publikationen</i>	Vattenverksföreningen, www.vvy.fi		
	Författarna är ensamt ansvariga för rapportens innehåll, varför detta ej kan åberopas såsom representerande Vattenverksföreningens ståndpunkt.		

Esipuhe

Vesilaitosyhdistys toteutti alkuvuonna 2022 Webropol-kyselyn, jolla kartoitettiin tietoa suomalaisten vesihuoltolaitosten toiminnan tilasta ja resursseista. Kyselyn tarkoitus on antaa kokonaiskuvaa vesihuoltolaitosten tilanteesta. Lisäksi kyselyllä kerättiin vesihuoltolaitosten johtajien näkemyksiä omistajapolitiikasta sekä vesihuoltolaitosten yhteistyöstä ja sen tiivistämisestä. Vastauksia eri vesihuoltolaitoksilta saatiin yhteensä 109.

Tässä raportissa esitetään kyselyn tuloksia. Kysely ja raportti on laadittu VVY:ssä omana työnä. Kyselyn toteutuksesta vastasi Saijariina Toivikko. Kyselyn laadintaan osallistuivat Riina Liikanen, Mika Rontu, Anneli Tiainen ja Osmo Seppälä. Kyselyn tulosten analysoinnista ja julkaisun kirjoittamisesta vastasivat Saijariina Toivikko ja Reeta Vaahtera.

Samaan aikaan vesilaitosjohtajille tehdyn kyselyn kanssa toteutettiin kuntapäättäjäille tehty kysely, jossa kysyttiin osittain samoja kysymyksiä. Kuntapäättäjäkyselyn tulokset on raportoitu erillisessä Aula Research laatimassa yhteenvedossa.

Sisällysluettelo

1	Johdanto.....	9
2	Vastaajien taustatiedot	10
2.1	Vesihuoltolaitoksen toimiala	10
2.2	Vuotuiset vesimäärät	10
2.3	Organisaatiomuoto	11
2.4	Vesihuoltolaitosten alueellinen jakautuminen.....	12
3	Vesihuoltolaitoksen toiminnan tila	13
3.1	Toiminnan tilan vastausten yhteenveto	13
3.2	Toiminnan tilan vastaukset organisaatiomuodoittain	14
3.3	Toiminnan tilan vastaukset kokoluokittain	17
3.3.1	Vesihuoltopalveluiden tuottaminen	17
3.3.2	Henkilöressurssien riittävyys	18
3.3.3	Taloudellinen kestävyys.....	19
3.3.4	Toiminnan kehittäminen ja varautuminen toimintaympäristön muutoksiin	19
3.3.5	Palveluiden sujuvuus	20
3.3.6	Investointien suunnittelun pitkäjänteisyys ja järjestelmällisyys	21
3.3.7	Vesihuolto-omaisuustietojen sähköinen dokumentaatio	21
3.3.8	Verkostojen saneeraus määrä	22
3.3.9	Hankintasopimusten ajantasaisuus	23
3.3.10	Kulujen kattaminen tuotoilla	24
3.3.11	Henkilöstön ja vesihuoltolaitoksen johtajan työkuorma.....	24
3.3.12	Henkilöressurit loma-aikana.....	25
3.3.13	Lainsäädännön edellyttämät velvoitteet.....	26
3.3.14	Tutkimus- ja kehittämistoimintaan osallistuminen	27
4	Vesihuoltolaitosten välinen yhteistyö.....	28
4.1	Yhteistyö nykytilanteessa	28
4.1.1	Yhteistyö toisten vesihuoltolaitosten kanssa.....	28
4.1.2	Vesihuoltolaitosten välisen yhteistyön hyödyt.....	29
4.1.3	Vesihuoltolaitosten välisen yhteistyön haasteet.....	30
4.2	Yhteistyön kehittäminen	31
4.2.1	Vesihuoltolaitosten välisen yhteistyön kehittäminen	31
4.2.2	Kannatettavat yhteistyön muodot.....	33
5	Resurssien vahvistaminen ja rakennemuutos	34
5.1	Resurssien Vahvistamisen keinot.....	34
5.1.1	Resurssien vahvistaminen	34
5.2	Ylikunnalliset ratkaisut	35
5.2.1	Ylikunnallisten ratkaisujen tarkastelu	35
5.2.2	Syyt ylikunnallisten ratkaisuiden toteutumatta jäämiseen.....	35
5.2.3	Muita huomioita rakennemuutoksesta ja vesihuollon organisoinnista	36
6	Omistajapolitiikka ja päätöksenteko	38
6.1	Päätöksenteko.....	38
6.1.1	Lisäressurssin hyväksyminen päätöksenteossa	38
6.1.2	Maksujen muutoksen hyväksyminen päätöksenteossa	39
6.1.3	Organisaatiomuutoksen hyväksyminen päätöksenteossa	39
6.2	Omistajapolitiikka.....	40
6.2.1	Vesihuollon arvostus.....	40
6.2.2	Omistajaohjauksen vaikuttavuus	41
6.2.3	Päätäjien muutosvalmius	43
6.2.4	Huomiota omistajapolitiikasta ja päätöksenteosta	45
7	Yhteenveto	48

1 JOHDANTO

Vesilaitosyhdistys toteutti alkuvuonna 2022 kyselyn, jolla kartoitettiin tietoa suomalais-ten vesihuoltolaitosten toiminnan tilasta ja resursseista. Kyselyn tarkoitus on antaa kokonaiskuvaa vesihuoltolaitosten tilanteesta. Lisäksi kyselyllä kerättiin vesihuoltolaitosten johtajien näkemyksiä omistajapolitiikasta sekä vesihuoltolaitosten yhteistyöstä ja sen tiivistämisestä.

VVY:n kysely vesilaitosten tilasta, yhteistyöstä ja omistajapolitiikasta toteutettiin ajanjaksolla 9.3.–4.4.2022. Webropol-kysely lähetettiin 289:lle VVY:n jäsenlaitoksen johtajalle. Vastauksia saatiin 109 eli vastausprosentti oli 38 %.

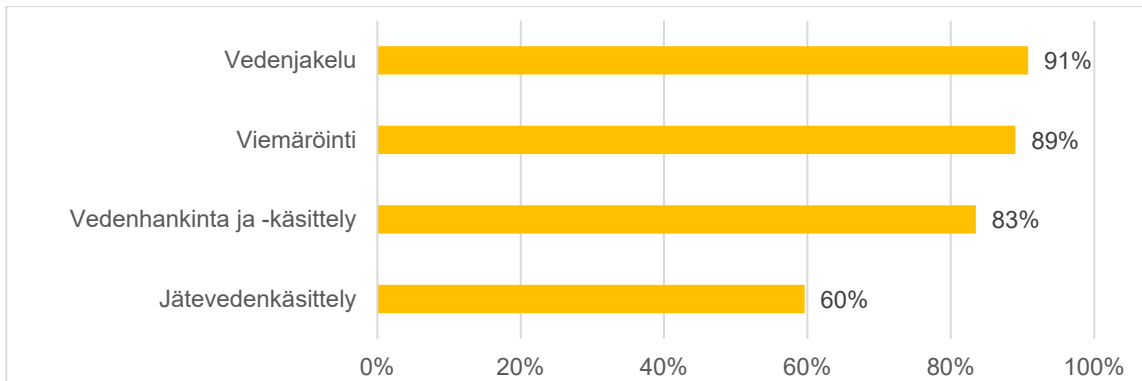
Taustatietona vastaajilta kysyttiin vesihuoltolaitoksen vuotuisesti laskuttama vesimäärä tai jätevesilaskutuksen perusteena oleva vesimäärä ja organisaatiomuoto. Lisäksi kysyttiin ELY-keskusta, jonka alueella vesihuoltolaitos toimii. Saatuja vastauksia jaoteltiin vuotuisesti laskutetun tai jätevesilaskutuksen perusteena olevan vesimäärän sekä organisaatiomuodon perusteella. Tässä raportissa esitetään valikoidusti sekä kaikkien vastaajien vastauksia että joko koon tai organisaatiomuodon perusteella jaoteltuja vastauksia.

Kysely koostui 22 varsinaisesta kysymyksestä, joista osa oli monivalinta- ja osa avoimia kysymyksiä. Kyselyssä pyydettiin vastaajia vastaamaan väittämiin kahdella erilaisella vastausasteikolla. Vastausasteikkoon saatuja vastauksia esitetään tässä julkaisussa kuvissa ja taulukoissa. Lisäksi kysely sisälsi useita avoimia kysymyksiä. Avoimista vastauksista luokiteltiin niissä esiintyviä teemoja ja tarkasteltiin näiden teemojen toistuvuutta vastauksissa. Vastauksista on koottu yhteenvedot, joissa esitetään vastauksissa usein toistuneet teemat ja niihin liittyvien vastausten määrä sekä lisäksi yksittäisissä vastauksissa esitettyjä näkemyksiä. Lisäksi vastauksista on pyritty poimimaan eri näkökantoja monipuolisesti kuvaavia lainauksia.

2 VASTAAJIEN TAUSTATIEDOT

2.1 VESIHUOLTOLAITOKSEN TOIMIALA

Vastaajilta kysyttiin vesihuoltolaitoksen toimialaa. Tulokset on esitetty kuvassa 1 ja taulukossa 1. Saman vastaajan toimintaan voi kuulua useampi toimiala.

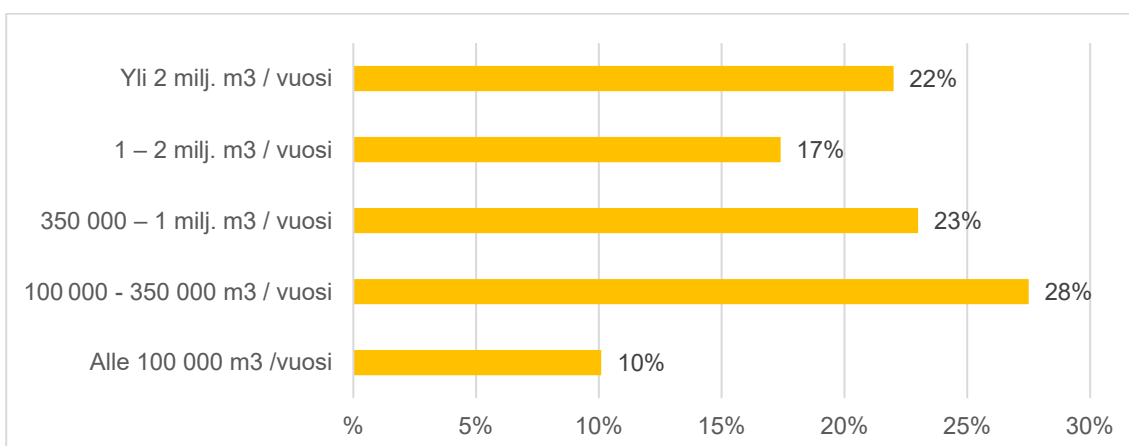
Kuva 1. Vesihuoltolaitoksen toimiala

Taulukko 1. Vesihuoltolaitoksen toimiala (n=109)

Toimiala	n	Prosentti
vedenhankinta ja -käsittely	91	84 %
vedenjakelu	99	91 %
viemäröinti	97	89 %
jätevedenkäsittely	65	60 %

2.2 VUOTUISET VESIMÄÄRÄT

Taustatietona vastaajilta kysyttiin vesihuoltolaitoksen vuotuisesti laskuttama vesimäärä tai jätevesilaskutuksen perusteena oleva vesimäärä. Tulokset on esitetty kuvassa 2 ja taulukossa 2.

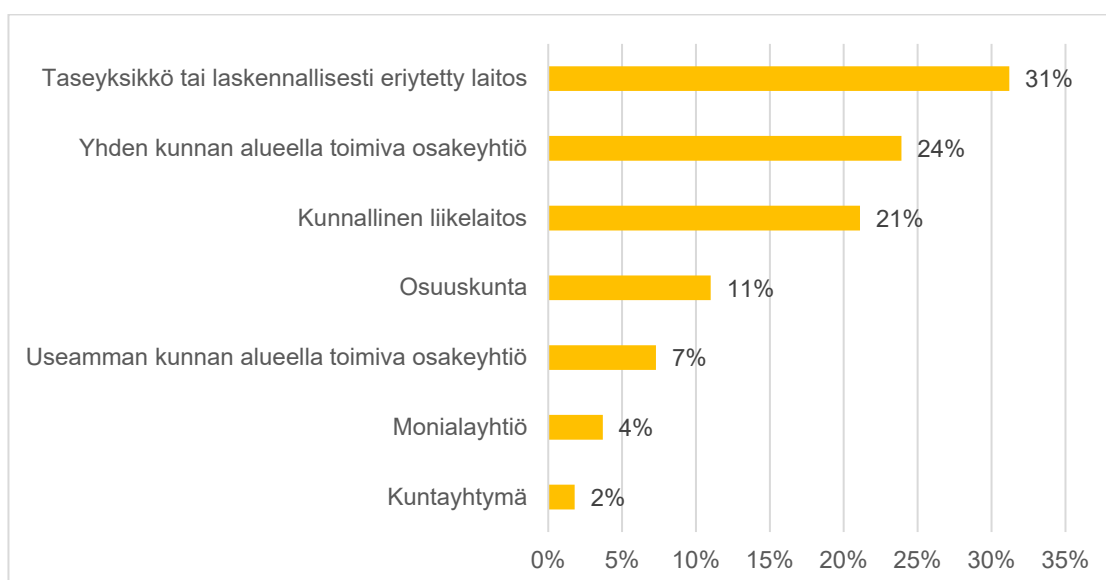
Kuva 2. Vastanneiden vesihuoltolaitosten jakautuminen vuotuisesti laskuttaman vesimäärän tai jätevesilaskutuksen perusteena olevan vesimäärän perusteella.

Taulukko 2. Vastanneiden vesihuoltolaitosten vuotuisesti laskuttama vesimäärä tai jätevesilaskutuksen perusteena oleva vesimäärä.

	n	Prosentti
yli 2 milj. m ³ / vuosi	24	22 %
1–2 milj. m ³ / vuosi	19	17 %
350 000–1 milj. m ³ / vuosi	25	23 %
100 000–350 000 m ³ / vuosi	30	28 %
alle 100 000 m ³ /vuosi	11	10 %

2.3 ORGANISAATIOMUOTO

Taustatietona vastaajilta kysyttiin vesihuoltolaitoksen organisaatiomuotoa. Tulokset on esitetty kuvassa 3 ja taulukossa 3. Kuntayhtymien vastauksia saatiin kahdelta ja monialayhtiöiden vastauksia neljältä vesihuoltolaitokselta. Näiden laitosten tuloksia ei sisällytetä tässä raportissa organisaatiotyypeittäin eroteltuun dataan, koska vastausmäärä jäi alhaiseksi.

Kuva 3. Vastanneiden vesihuoltolaitosten organisaatiomuotojen jakautuminen.

Taulukko 3. Vastanneiden vesihuoltolaitosten organisaatiomuotojen jakautuminen.

Organisaatiomuoto	n	Prosentti
Taseyksikkö tai laskennallisesti eriytetty laitos	34	31 %
Kunnallinen liikelaitos	23	21 %
Kuntayhtymä	2	2 %
Useamman kunnan alueella toimiva osakeyhtiö	8	7 %
Yhden kunnan alueella toimiva osakeyhtiö	26	24 %
Osuuskunta	12	11 %
Monialayhtiö	4	4 %

2.4 VESIHUOLTOLAITOSTEN ALUEELLINEN JAKAUTUMINEN

Taustatietona vastaajilta kysyttiin ELY-keskusta, jonka alueella vesihuoltolaitos toimii. Tulokset on esitetty taulukossa 4.

Taulukko 4. ELY-keskus, jonka alueella vesihuoltolaitos sijaitsee.

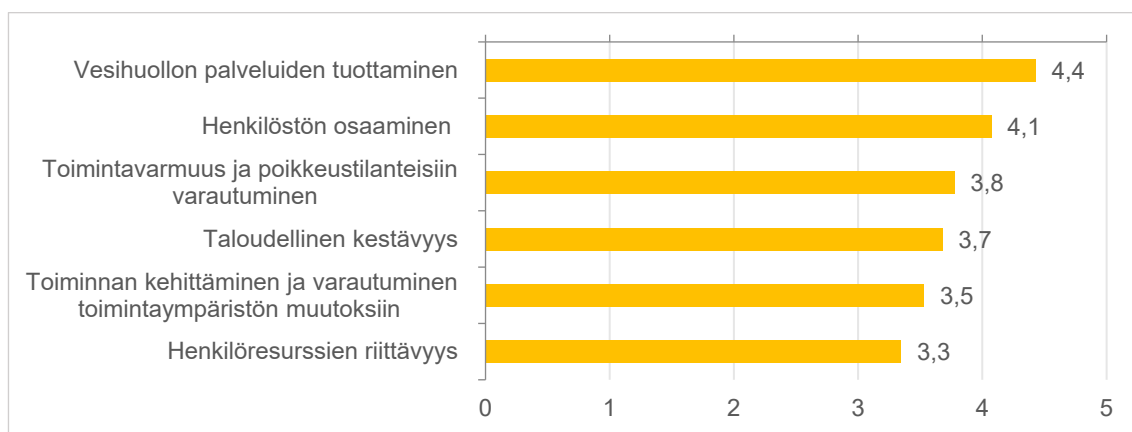
ELY-keskus	n	Prosentti
Etelä-Pohjanmaa	7	6 %
Etelä-Savo	6	5 %
Häme	11	10 %
Kaakkois-Suomi	5	5 %
Kainuu	3	3 %
Keski-Suomi	5	5 %
Lappi	7	6 %
Pirkanmaa	9	8 %
Pohjanmaa	3	3 %
Pohjois-Karjala	6	5 %
Pohjois-Pohjanmaa	13	12 %
Pohjois-Savo	5	5 %
Satakunta	3	3 %
Uusimaa	13	12 %
Varsinais-Suomi	13	12 %

3 VESIHUOLTOLAITOKSEN TOIMINNAN TILA

3.1 TOIMINNAN TILAN VASTAUSTEN YHTEENVETO

Vesihuoltolaitoksen toiminnan nykytilaa kartoitettiin kysymyksillä, joissa vastaajia pyydettiin arvioimaan vesihuoltolaitoksen toiminnan tasoa asteikoilla eri tekijöiden suhteen.

Vastaajia pyydettiin arvioimaan vesihuoltolaitoksen toiminnan laatua kysymällä ”Kuinka hyvin arvioisit vesihuoltolaitoksen suoriutuvan seuraavilla osa-alueilla? Arvio asteikolla 1-5 siten, että 1 = toiminta on välttävää ja 5 = toiminta on erinomaista. 0 = en osaa sanoa.” Kaikkien vastaajien vastausten keskiarvot on esitetty kuvassa 4. Taulukossa 5 esitetään vastaajien vastausten jakautuminen eri vastausvaihtoehtojen välillä. Yksikään vastaaja ei valinnut vastausta ”en osaa sanoa”.

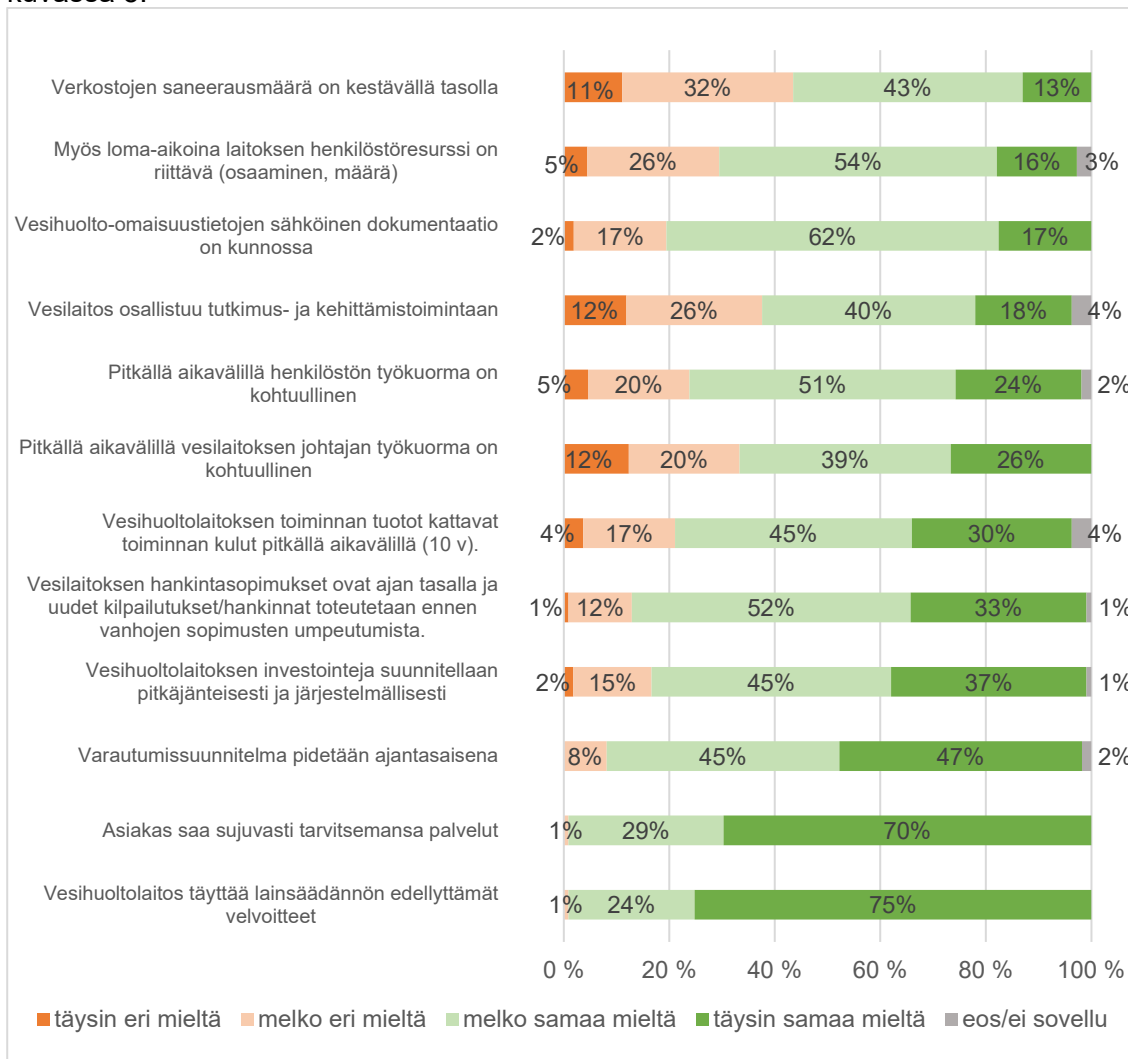

Kuva 4. Vastausten keskiarvot kysymykseen ”Kuinka hyvin arvioisit vesihuoltolaitoksen suoriutuvan seuraavilla osa-alueilla? Arvio asteikolla 1-5 siten, että 1 = toiminta on välttävää ja 5 = toiminta on erinomaista. 0 = en osaa sanoa.” (n=109)

Taulukko 5. Vastausten jakautuminen kysymykseen ”Kuinka hyvin arvioisit vesihuoltolaitoksen suoriutuvan seuraavilla osa-alueilla? Arvio asteikolla 1-5 siten, että 1 = toiminta on välttävää ja 5 = toiminta on erinomaista. 0 = en osaa sanoa.” (n=109)

Toiminto	1	2	3	4	5	0
Vesihuollon palveluiden tuottaminen	0 %	0 %	5 %	48 %	48 %	0 %
Henkilöressurssien riittävyys	6 %	10 %	32 %	45 %	6 %	0 %
Henkilöstön osaaminen	0 %	2 %	13 %	62 %	24 %	0 %
Taloudellinen kestävyys	4 %	8 %	28 %	38 %	23 %	0 %
Toimintavarmuus ja poikkeustilanteisiin varautuminen	0 %	1 %	32 %	56 %	11 %	0 %
Toiminnan kehittäminen ja varautuminen toimintaympäristön muutoksiin	0 %	12 %	30 %	51 %	7 %	0 %

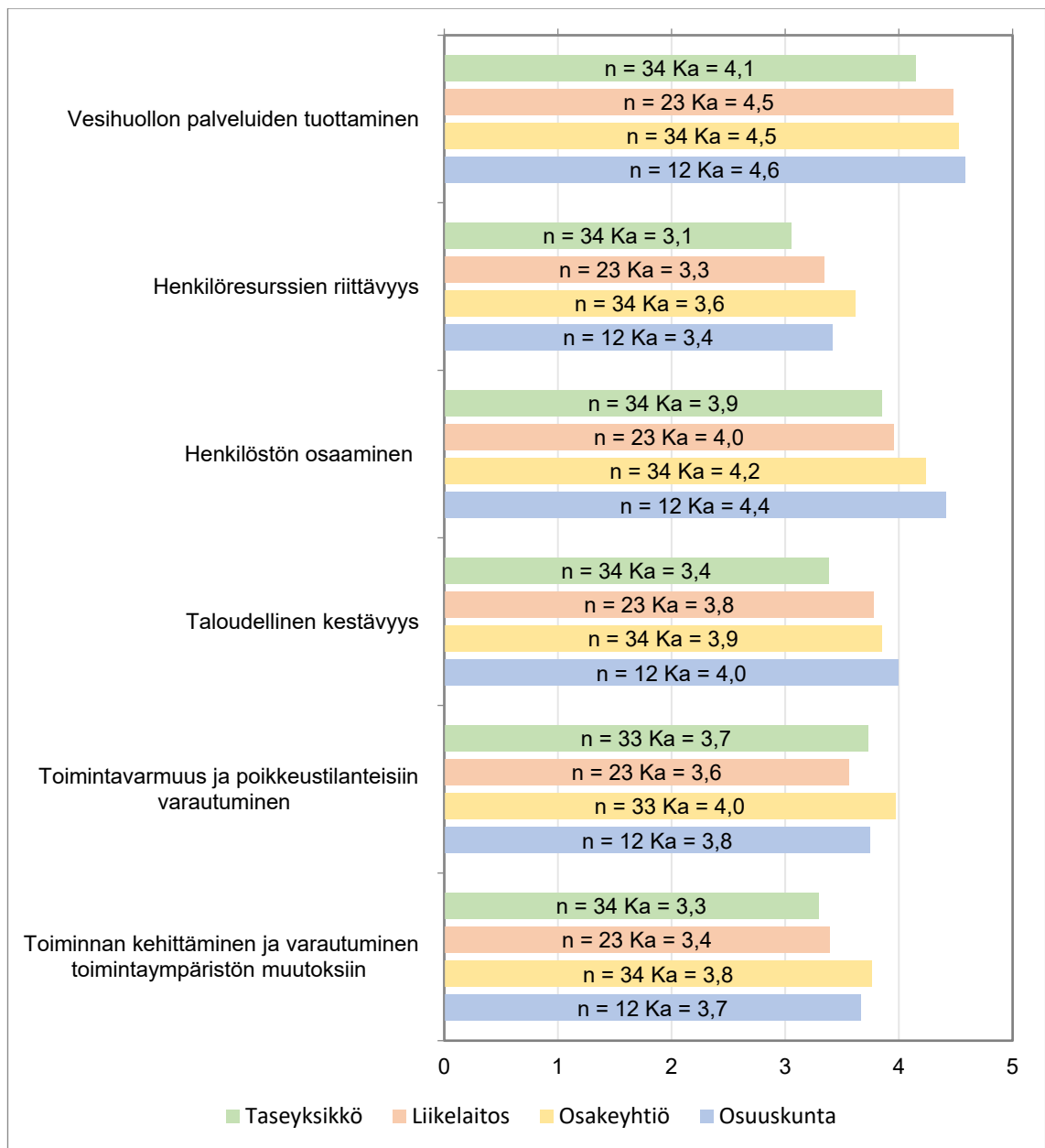
Vesilaitosten toiminnan tilaa kartoitettiin myös toisella kysymyssarjalla, jossa vastaajia pyydettiin arvioimaan vesihuoltolaitoksen tilannetta erilaisten väittämien suhteen vastaamalla: täysin eri mieltä, melko eri mieltä, melko samaa mieltä, täysin samaa mieltä tai eos/ei sovellu. Kaikkien vastaajien vastausten jakautuminen kysymyksiin esitetään kuvassa 5.

Kuva 5. Vastausten jakautuminen kysymykseen ”Miten kuvaisit laitoksen tilannetta seuraavien väittämien suhteen?” Vastausvaihtoehdot: täysin eri mieltä, melko eri mieltä, melko samaa mieltä, täysin samaa mieltä tai eos/ei sovellu. (n=109)

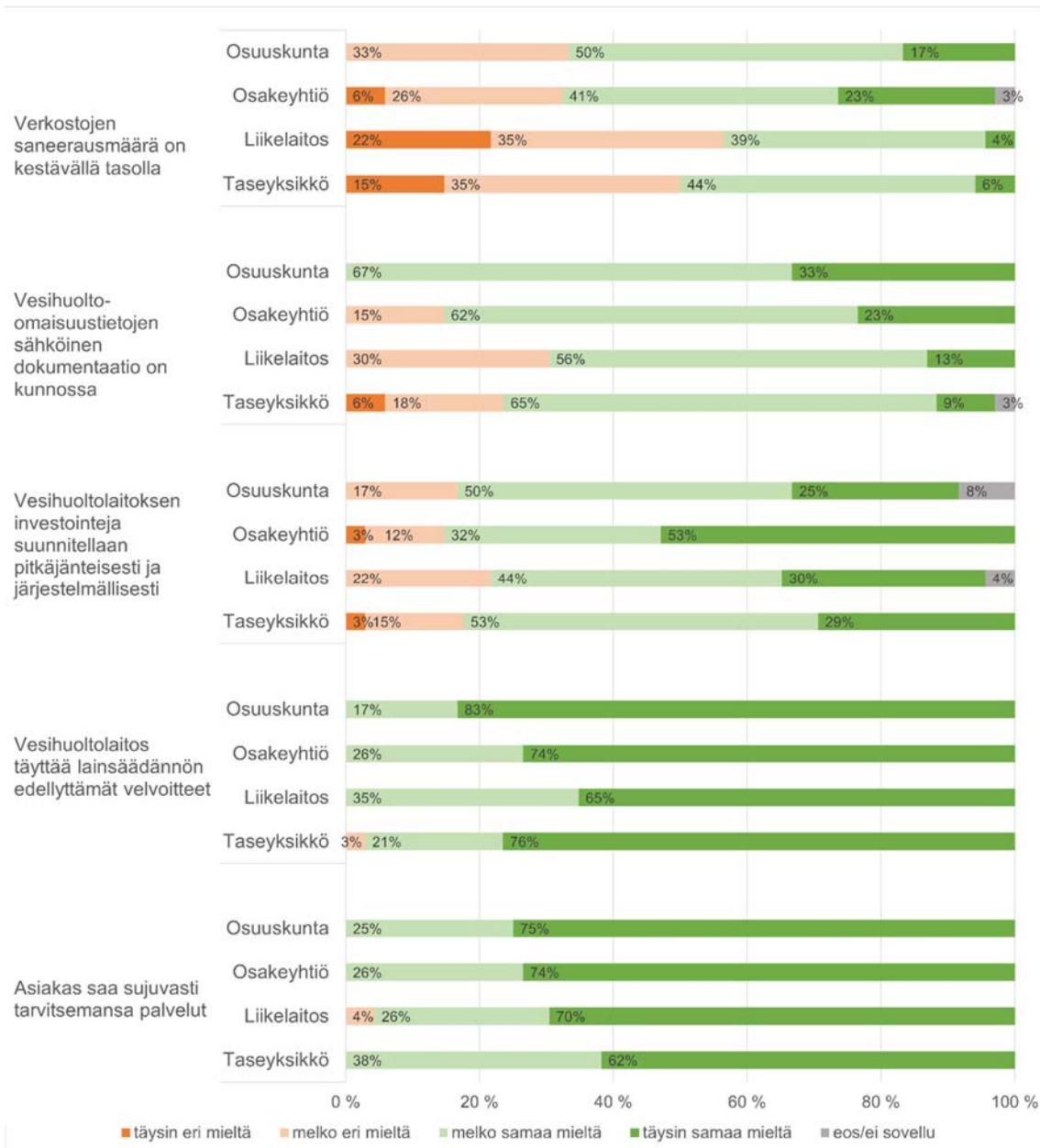
3.2 TOIMINNAN TILAN VASTAUKSET ORGANISAATIOMUODOITTAIN

Vastaajia pyydettiin arvioimaan vesihuoltolaitoksen palveluiden tuottamista kysymällä ”Kuinka hyvin arvioisit vesihuoltolaitoksen suoriutuvan seuraavilla osa-alueilla? Arvio asteikolla 1-5 siten, että 1 = toiminta on välttävää ja 5 = toiminta on erinomaista. 0 = en osaa sanoa.” Vastaukset eri organisaatiomuodoille on esitetty kuvassa 6. Kuntayhtymiä ja monialayhtiöiden vastauksia ei esitetä vastausten pienestä määrästä johtuen.

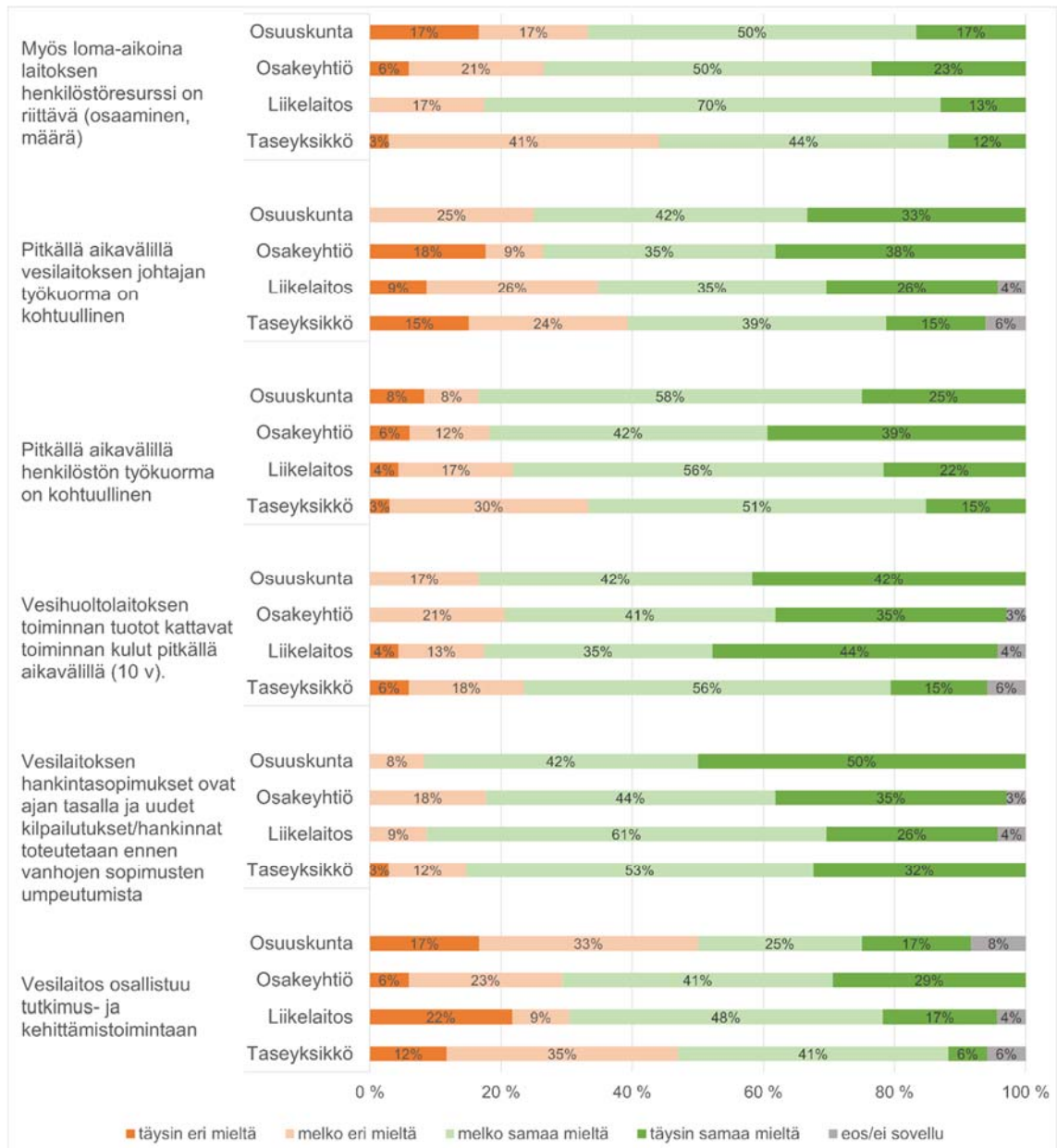

Kuva 6. Vastausten keskiarvo eri organisaatiomuodoille kysymykseen ”Kuinka hyvin arvioisit vesihuoltolaitoksen suorituvan seuraavilla osa-alueilla? Arvio asteikolla 1-5 siten, että 1 = toiminta on välttävää ja 5 = toiminta on erinomaista. 0 = en osaa sanoa.” (n=109)

Vesilaitosten toiminnan tilaa kartoitettiin myös toisella kysymyssarjalla, jossa vastaajia pyydettiin arvioimaan vesihuoltolaitoksen tilannetta erilaisten väittämien suhteen vastaamalla: täysin eri mieltä, melko eri mieltä, melko samaa mieltä, täysin samaa mieltä tai eos/ei sovellu. Vastaukset eri organisaatiomuodoille on esitetty kuvissa 7-8. Kuntayhtymiä ja monialayhtiöiden vastauksia ei esitetä vastausten pienestä määrästä johtuen.

Kuva 7. Vastausten jakautuminen organisaatiomuodoittain kysymykseen ”Miten kuvaisit laitoksen tilannetta seuraavien väittämien suhteen?” Vastausvaihtoehdot: täysin eri mieltä, melko eri mieltä, melko samaa mieltä, täysin samaa mieltä tai eos/ei sovellu. (n=109)

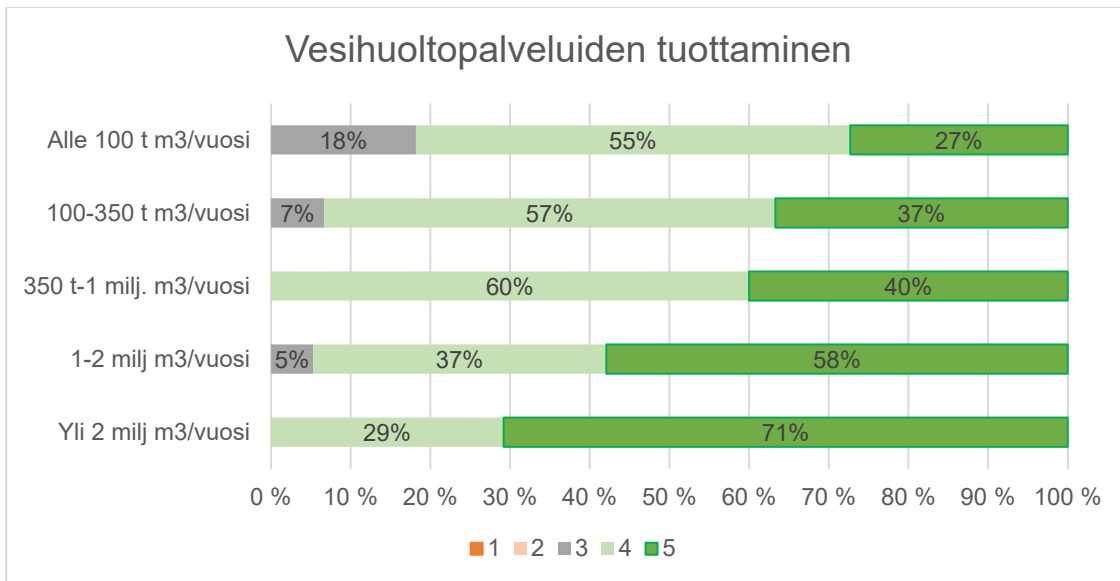

Kuva 8. Vastausten jakautuminen organisaatiomuodoittain kysymykseen ”Miten kuvaisit laitoksen tilannetta seuraavien väittämien suhteen?” Vastausvaihtoehdot: täysin eri mieltä, melko eri mieltä, melko samaa mieltä, täysin samaa mieltä tai eos/ei sovellu. (n=109)

3.3 TOIMINNAN TILAN VASTAUKSET KOKOLUOKITTAIN

3.3.1 Vesihuoltopalveluiden tuottaminen

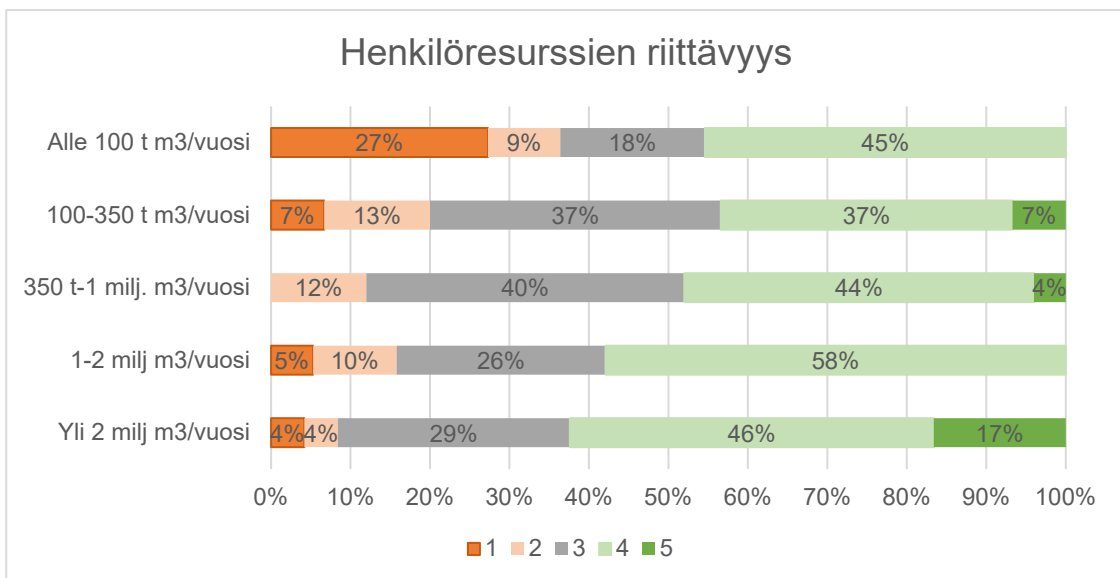
Vastaajia pyydettiin arvioimaan vesihuoltolaitoksen palveluiden tuottamista kysymällä ”Kuinka hyvin arvioisit vesihuoltolaitoksen suorituvan seuraavilla osa-alueilla? Arvio asteikolla 1-5 siten, että 1 = toiminta on välttävää ja 5 = toiminta on erinomaista. 0 = en osaa sanoa.” Vastaukset eri koko luokan vesihuoltolaitoksille on esitetty kuvassa 9.

Kuva 9. Vesihuoltopalveluiden tuottaminen kokoluokittain. Vastaukset kysymykseen ”Kuinka hyvin arvioisit vesihuoltolaitoksen suoriutuvan seuraavilla osa-alueilla? Arvio asteikolla 1-5 siten, että 1 = toiminta on välttävää ja 5 = toiminta on erinomaista. 0 = en osaa sanoa.” (n=109)

3.3.2 Henkilöresurssien riittävyys

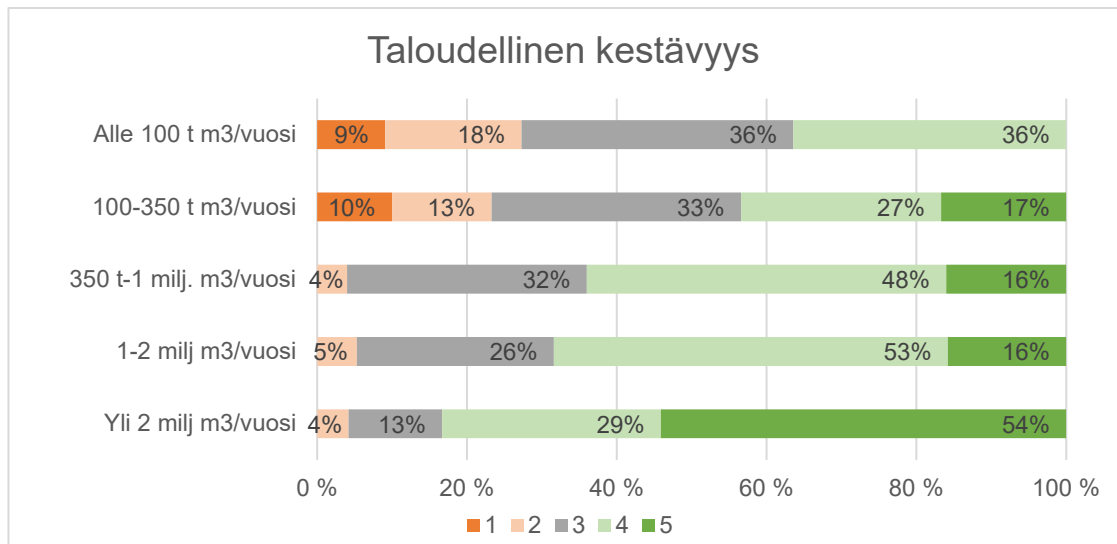
Vastaajia pyydettiin arvioimaan henkilöresurssien riittävyyttä kysymällä ”Kuinka hyvin arvioisit vesihuoltolaitoksen suoriutuvan seuraavilla osa-alueilla? Arvio asteikolla 1-5 siten, että 1 = toiminta on välttävää ja 5 = toiminta on erinomaista. 0 = en osaa sanoa.” Vastaukset eri koko luokan vesihuoltolaitoksille on esitetty kuvassa 10.

Kuva 10. Henkilöresurssien riittävyys kokoluokittain. Vastaukset kysymykseen ”Kuinka hyvin arvioisit vesihuoltolaitoksen suoriutuvan seuraavilla osa-alueilla? Arvio asteikolla 1-5 siten, että 1 = toiminta on välttävää ja 5 = toiminta on erinomaista. 0 = en osaa sanoa.” (n=109)

3.3.3 Taloudellinen kestävyys

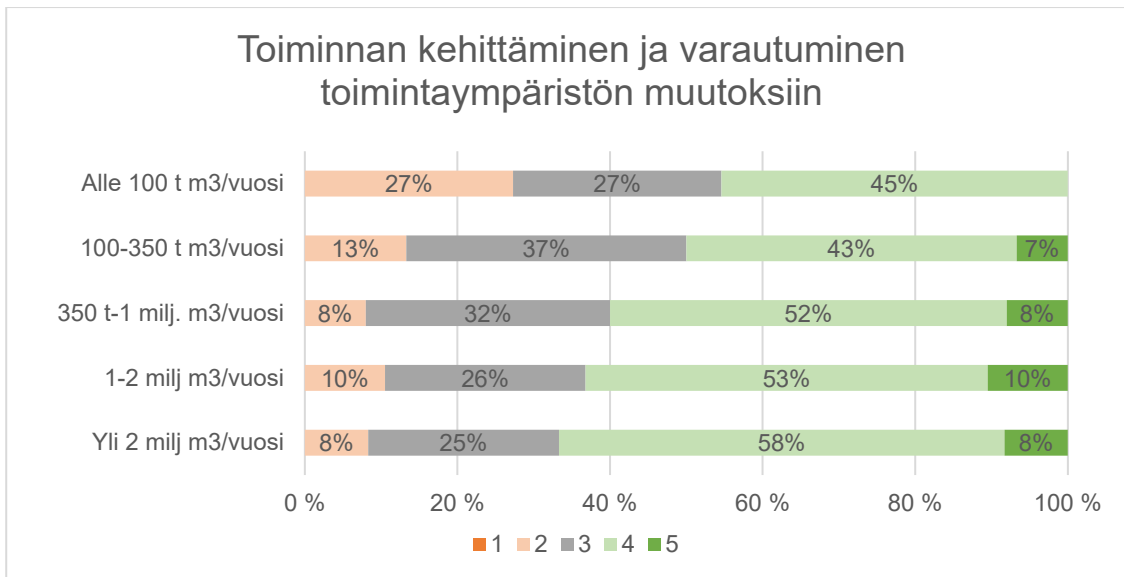
Vastaajia pyydettiin arvioimaan taloudellista kestävyttä kysymällä ”Kuinka hyvin arvioisit vesihuoltolaitoksen suoriutuvan seuraavilla osa-alueilla? Arvio asteikolla 1-5 siten, että 1 = toiminta on välttävää ja 5 = toiminta on erinomaista. 0 = en osaa sanoa.” Vastaukset eri koko luokan vesihuoltolaitoksille on esitetty kuvassa 11.

Kuva 11. Taloudellinen kestävyys kokoluokittain. Vastaukset kysymykseen ”Kuinka hyvin arvioisit vesihuoltolaitoksen suoriutuvan seuraavilla osa-alueilla? Arvio asteikolla 1-5 siten, että 1 = toiminta on välttävää ja 5 = toiminta on erinomaista. 0 = en osaa sanoa.” (n=109)

3.3.4 Toiminnan kehittäminen ja varautuminen toimintaympäristön muutoksiin

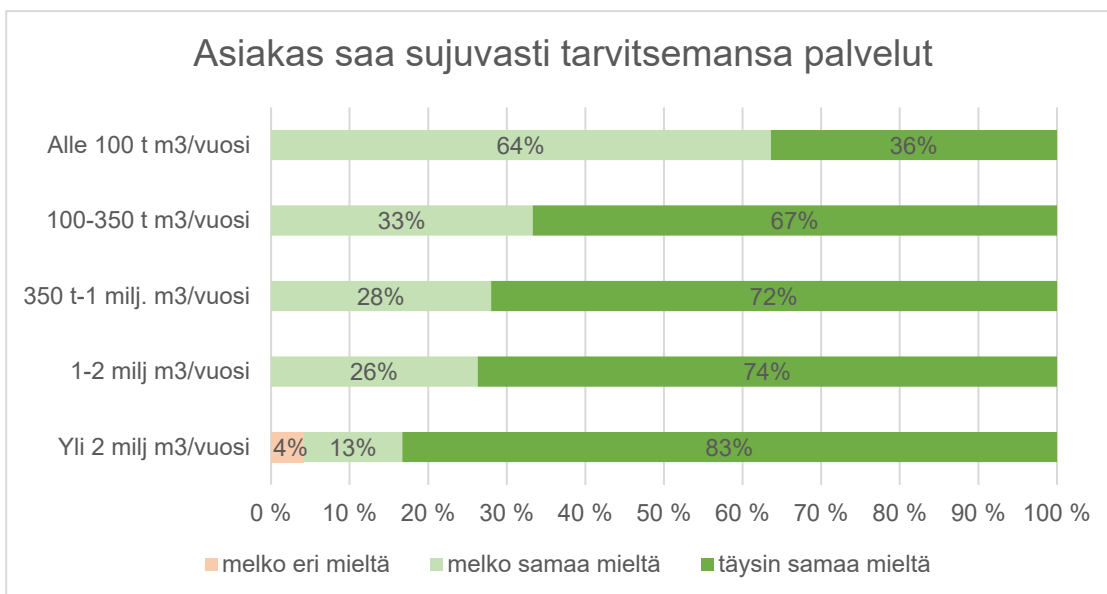
Vastaajia pyydettiin arvioimaan toiminnan kehittämistä ja varautumista toimintaympäristön muutoksiin kysymällä ”Kuinka hyvin arvioisit vesihuoltolaitoksen suoriutuvan seuraavilla osa-alueilla? Arvio asteikolla 1-5 siten, että 1 = toiminta on välttävää ja 5 = toiminta on erinomaista. 0 = en osaa sanoa.” Vastaukset eri koko luokan vesihuoltolaitoksille on esitetty kuvassa 12.

Kuva 12. Toiminnan kehittäminen ja varautuminen toimintaympäristön muutoksiin kokoluokittain. Vastaukset kysymykseen ”Kuinka hyvin arvioisit vesihuoltolaitoksen suoriutuvan seuraavilla osa-alueilla? Arvio asteikolla 1-5 siten, että 1 = toiminta on välttävää ja 5 = toiminta on erinomaista. 0 = en osaa sanoa.” (n=109)

3.3.5 Palveluiden sujuvuus

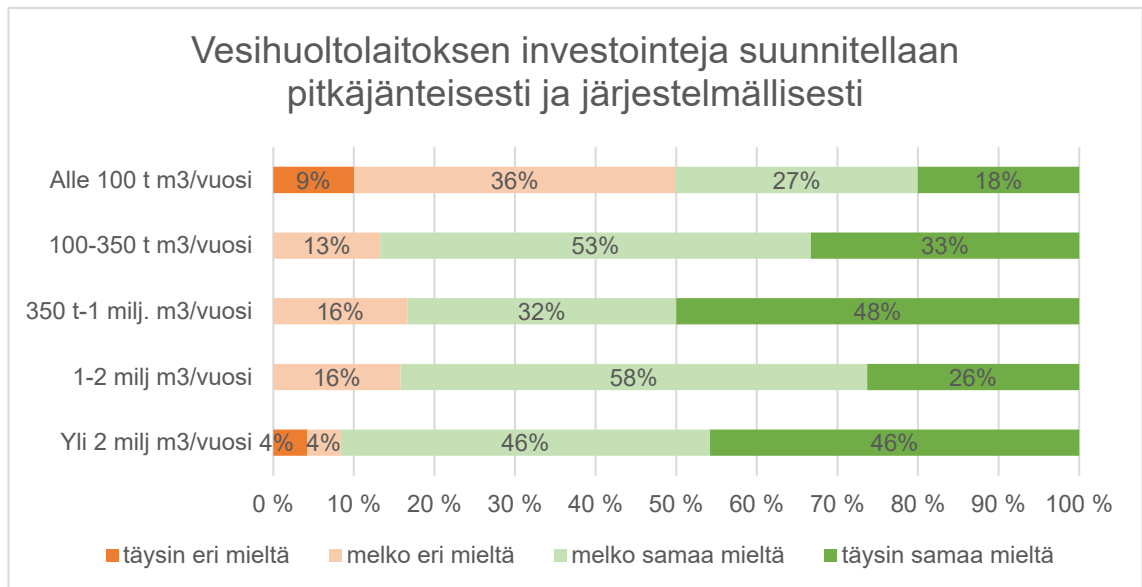
Vastaajia pyydettiin vastaamaan väittämään ”Asiakas saa sujuvasti tarvitsemansa palvelut” käyttämällä vastausvaihtoehtoja: täysin eri mieltä, melko eri mieltä, melko samaa mieltä, täysin samaa mieltä tai eos/ei sovellu. Vastaukset eri kokoluokan vesihuoltolaitoksille on esitetty kuvassa 13.

Kuva 13. Vastaukset laitosten kokoluokittain väittämään ”Asiakas saa sujuvasti tarvitsemansa palvelut” arvioituna asteikolla: täysin eri mieltä, melko eri mieltä, melko samaa mieltä, täysin samaa mieltä tai eos/ei sovellu. (n=109)

3.3.6 Investointien suunnittelun pitkäjänteisyys ja järjestelmällisyys

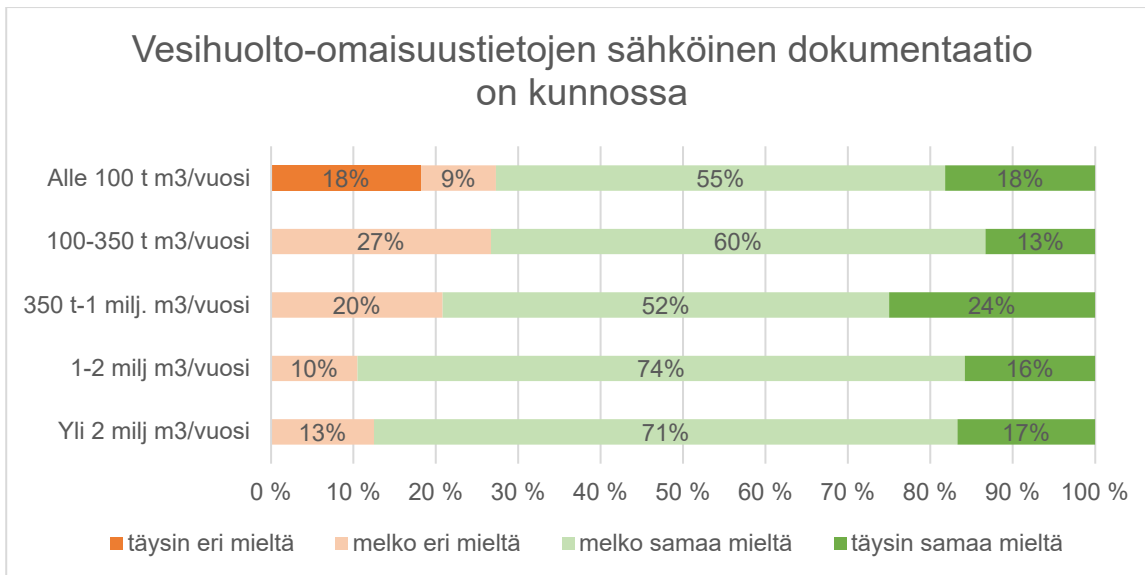
Vastaajia pyydettiin vastaamaan väittämään ”Vesihuoltolaitoksen investointeja suunnitellaan pitkäjänteisesti ja järjestelmällisesti” käyttämällä vastausvaihtoehtoja: täysin eri mieltä, melko eri mieltä, melko samaa mieltä, täysin samaa mieltä tai eos/ei sovellu. Vastaukset eri kokoluokan vesihuoltolaitoksille on esitetty kuvassa 14.

Kuva 14. Vastaukset laitosten kokoluokittain väittämään ”Vesihuoltolaitoksen investointeja suunnitellaan pitkäjänteisesti ja järjestelmällisesti” arvioituna asteikolla: täysin eri mieltä, melko eri mieltä, melko samaa mieltä, täysin samaa mieltä tai eos/ei sovellu. (n=109)

3.3.7 Vesihuolto-omaisuustietojen sähköinen dokumentaatio

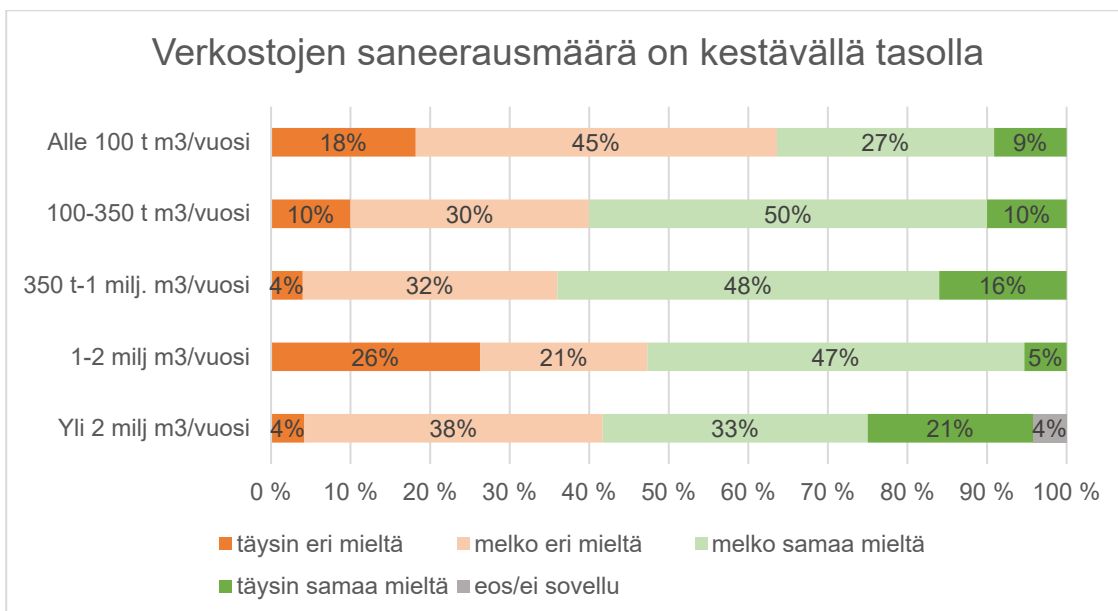
Vastaajia pyydettiin vastaamaan väittämään ”Vesihuolto-omaisuustietojen sähköinen dokumentaatio on kunnossa” käyttämällä vastausvaihtoehtoja: täysin eri mieltä, melko eri mieltä, melko samaa mieltä, täysin samaa mieltä tai eos/ei sovellu. Vastaukset eri kokoluokan vesihuoltolaitoksille on esitetty kuvassa 15.

Kuva 15. Vastaukset laitosten kokoluokittain väittämään ”Vesihuolto-omaisuustietojen sähköinen dokumentaatio on kunnossa” arvioituna asteikolla: täysin eri mieltä, melko eri mieltä, melko samaa mieltä, täysin samaa mieltä tai eos/ei sovellu. (n=109)

3.3.8 Verkostojen saneeraus määrä

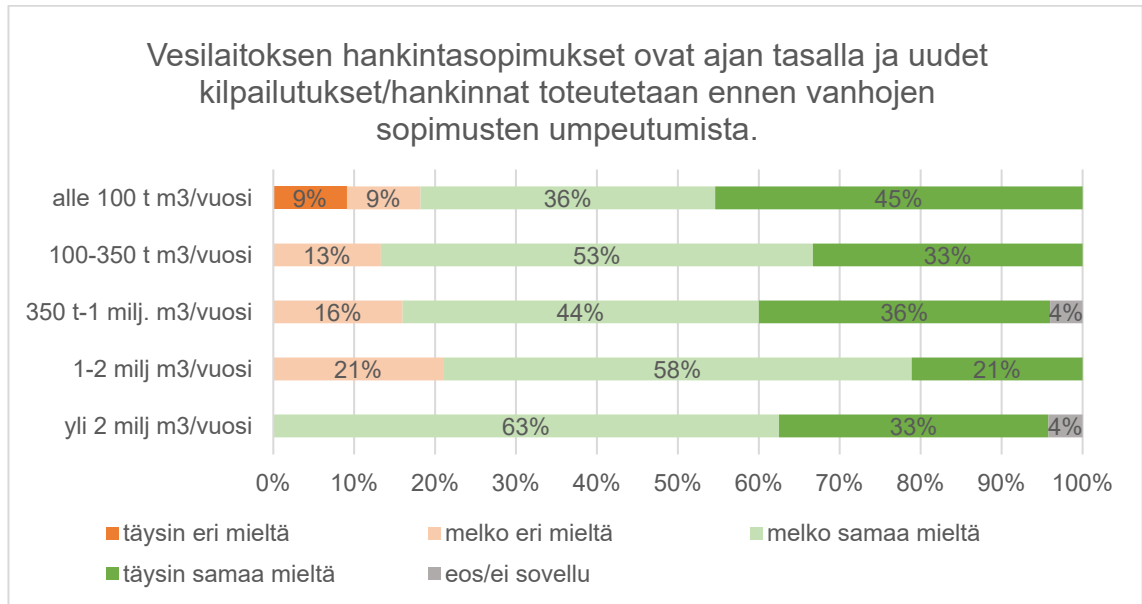
Vastaajia pyydettiin vastaamaan väittämään ”Verkostojen saneeraus määrä on kestäväällä tasolla” käyttämällä vastausvaihtoehtoja: täysin eri mieltä, melko eri mieltä, melko samaa mieltä, täysin samaa mieltä tai eos/ei sovellu. Vastaukset eri kokoluokan vesihuoltolaitoksille on esitetty kuvassa 16.

Kuva 16. Vastaukset laitosten kokoluokittain väittämään ”Verkostojen saneeraus määrä on kestäväällä tasolla” arvioituna asteikolla: täysin eri mieltä, melko eri mieltä, melko samaa mieltä, täysin samaa mieltä tai eos/ei sovellu. (n=109)

3.3.9 Hankintasopimusten ajantasaisuus

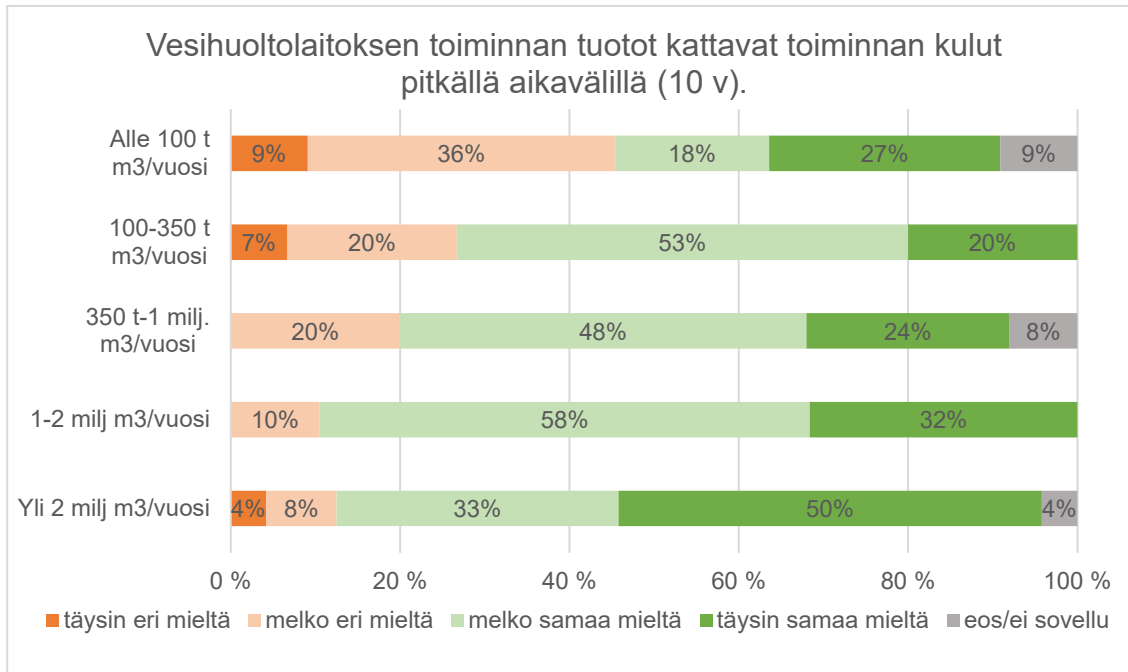
Vastaajia pyydettiin vastaamaan väittämään ”Vesilaitoksen hankintasopimukset ovat ajan tasalla ja uudet kilpailutukset/hankinnat toteutetaan ennen vanhojen sopimusten umpeutumista.” käyttämällä vastausvaihtoehtoja: täysin eri mieltä, melko eri mieltä, melko samaa mieltä, täysin samaa mieltä tai eos/ei sovellu. Vastaukset eri kokoluokan vesihuoltolaitoksille on esitetty kuvassa 17.

Kuva 17. Vastaukset laitosten kokoluokittain väittämään ”Vesilaitoksen hankintasopimukset ovat ajan tasalla ja uudet kilpailutukset/hankinnat toteutetaan ennen vanhojen sopimusten umpeutumista” arvioituna asteikolla: täysin eri mieltä, melko eri mieltä, melko samaa mieltä, täysin samaa mieltä tai eos/ei sovellu. (n=109)

3.3.10 Kulujen kattaminen tuotoilla

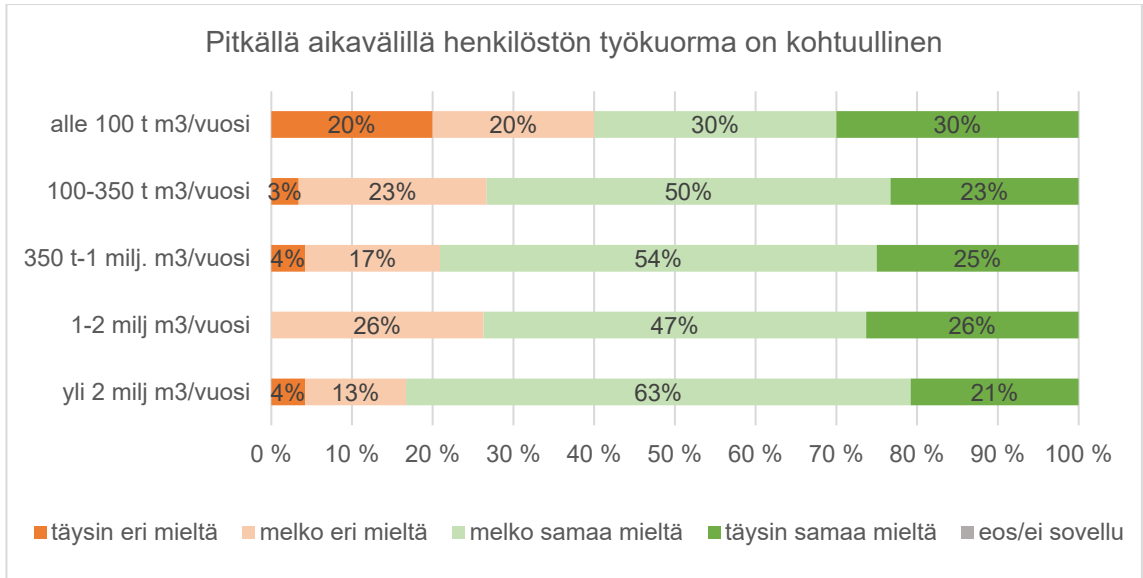
Vastaajia pyydettiin vastaamaan väittämään ”Vesihuoltolaitoksen toiminnan tuotot kattavat toiminnan kulut pitkällä aikavälillä (10 v).” käyttämällä vastausvaihtoehtoja: täysin eri mieltä, melko eri mieltä, melko samaa mieltä, täysin samaa mieltä tai eos/ei sovellu. Vastaukset eri kokoluokan vesihuoltolaitoksille on esitetty kuvassa 18.

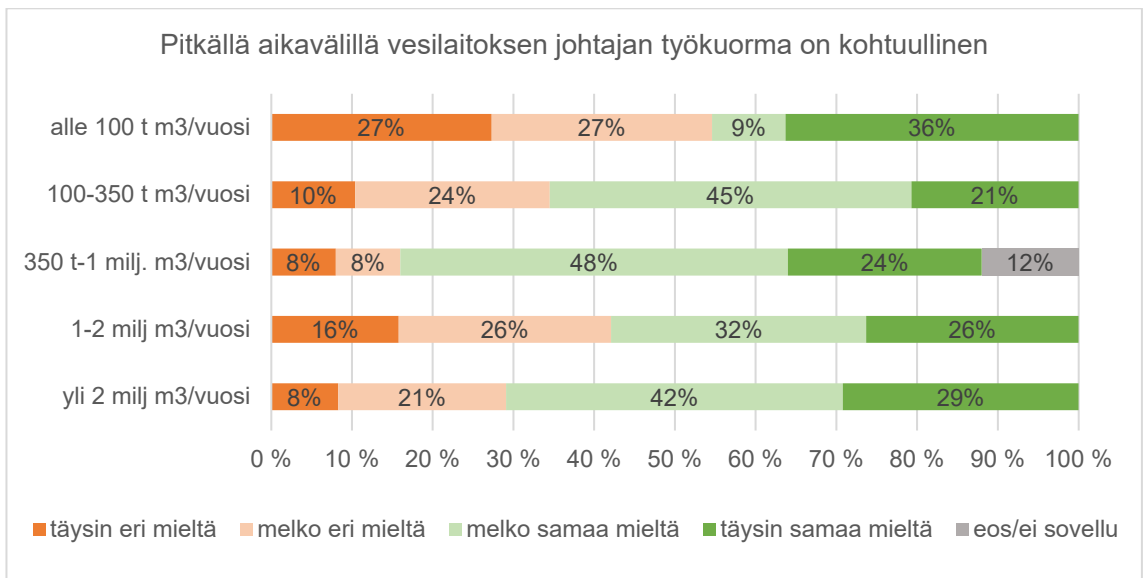
Kuva 18. Vastaukset laitosten kokoluokittain väittämään ”Vesihuoltolaitoksen toiminnan tuotot kattavat toiminnan kulut pitkällä aikavälillä (10 v).” arvioituna asteikolla: täysin eri mieltä, melko eri mieltä, melko samaa mieltä, täysin samaa mieltä tai eos/ei sovellu. (n=109)

3.3.11 Henkilöstön ja vesihuoltolaitoksen johtajan työkuorma

Vastaajia pyydettiin vastaamaan väittämään ”Pitkällä aikavälillä henkilöstön työkuorma on kohtuullinen” sekä väittämään ”Pitkällä aikavälillä vesilaitoksen johtajan työkuorma on kohtuullinen” käyttämällä vastausvaihtoehtoja: täysin eri mieltä, melko eri mieltä, melko samaa mieltä, täysin samaa mieltä tai eos/ei sovellu. Vastaukset eri kokoluokan vesihuoltolaitoksille on esitetty kuvissa 19–20.

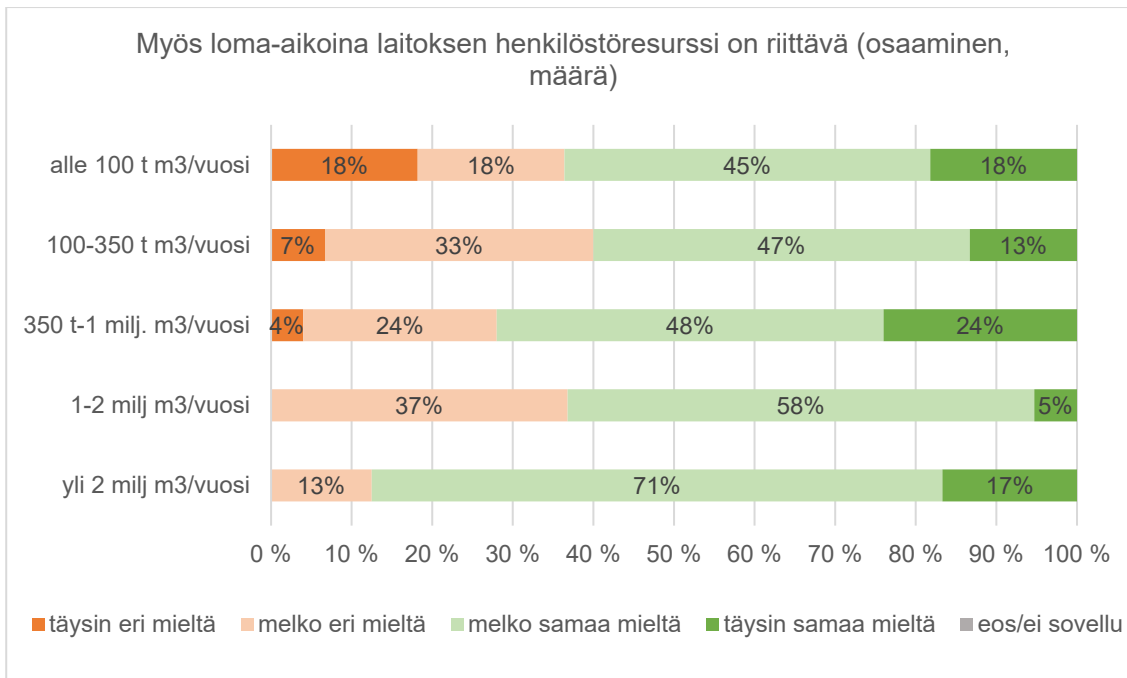
Kuva 19. Vastaukset laitosten kokoluokittain väittämään ”Pitkällä aikavälillä henkilöstön työkuorma on kohtuullinen” arvioituna asteikolla: täysin eri mieltä, melko eri mieltä, melko samaa mieltä, täysin samaa mieltä tai eos/ei sovellu. (n=109)

Kuva 20. Vastaukset laitosten kokoluokittain väittämään ”Pitkällä aikavälillä vesilaitoksen johtajan työkuorma on kohtuullinen” arvioituna asteikolla: täysin eri mieltä, melko eri mieltä, melko samaa mieltä, täysin samaa mieltä tai eos/ei sovellu. (n=109)

3.3.12 Henkilöresurssit loma-aikana

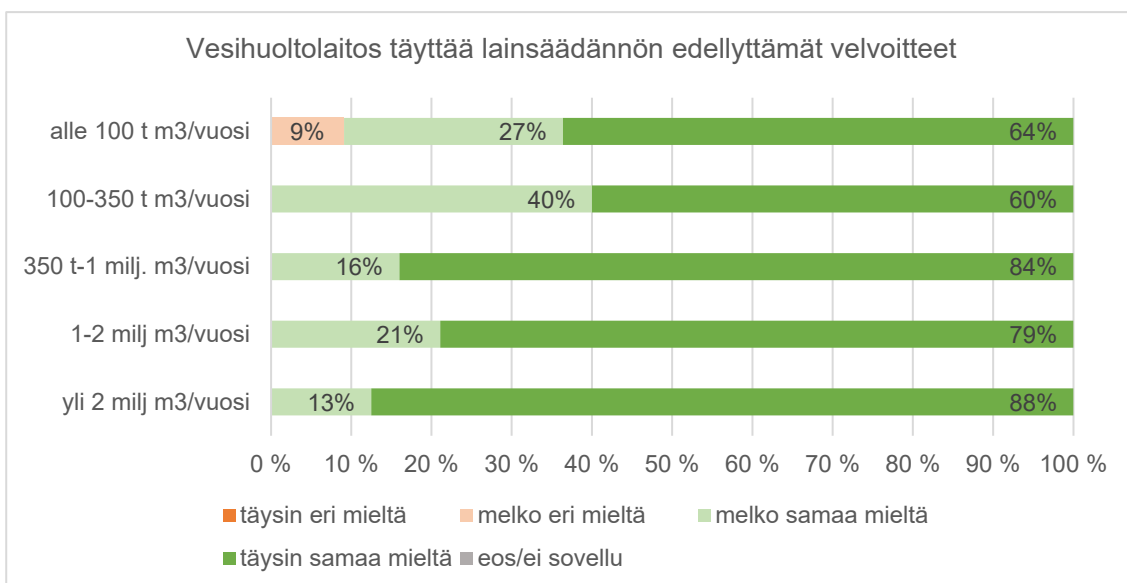
Vastaajia pyydettiin vastaamaan väittämään ”Myös loma-aikoina laitoksen henkilöstöresurssi on riittävä (osaaminen, määrä)” käyttämällä vastausvaihtoehtoja: täysin eri mieltä, melko eri mieltä, melko samaa mieltä, täysin samaa mieltä tai eos/ei sovellu. Vastaukset eri kokoluokan vesihuoltolaitoksille on esitetty kuvassa 21.

Kuva 21. Vastaukset laitosten kokoluokittain väittämään ”Myös loma-aikoina laitoksen henkilöstöresurssi on riittävä (osaaminen, määrä)” arvioituna asteikolla: täysin eri mieltä, melko eri mieltä, melko samaa mieltä, täysin samaa mieltä tai eos/ei sovellu. (n=109)

3.3.13 Lainsäädännön edellyttämät velvoitteet

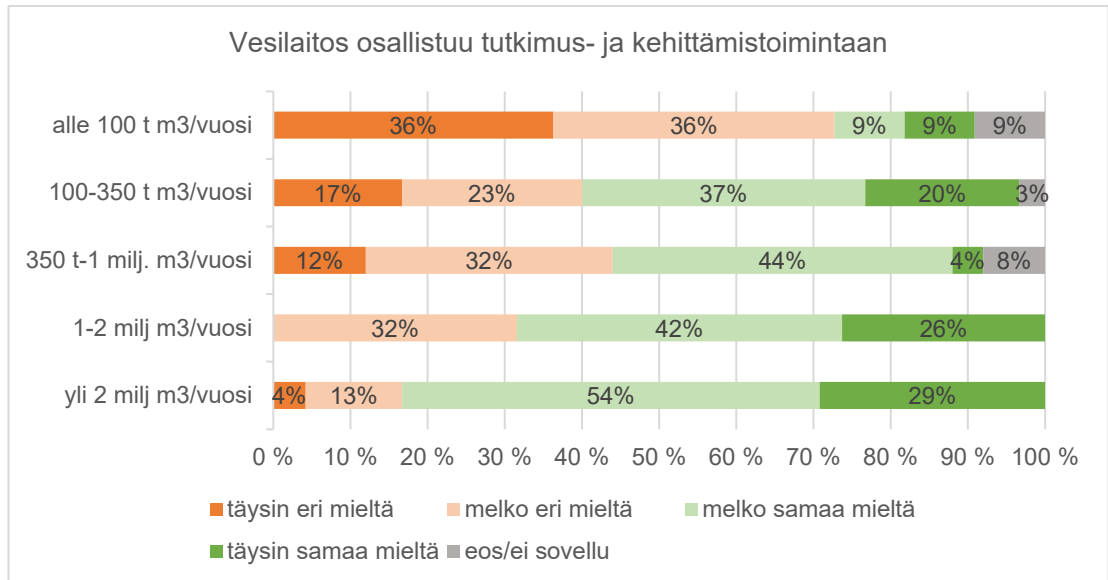
Vastaajia pyydettiin vastaamaan väittämään ”Vesihuoltolaitos täyttää lainsäädännön edellyttämät velvoitteet” käyttämällä vastausvaihtoehtoja: täysin eri mieltä, melko eri mieltä, melko samaa mieltä, täysin samaa mieltä tai eos/ei sovellu. Vastaukset eri kokoluokan vesihuoltolaitoksille on esitetty kuvassa 22.

Kuva 22. Vastaukset laitosten kokoluokittain väittämään väittämään ”Vesihuoltolaitos täyttää lainsäädännön edellyttämät velvoitteet” arvioituna asteikolla: täysin eri mieltä, melko eri mieltä, melko samaa mieltä, täysin samaa mieltä tai eos/ei sovellu. (n=109)

3.3.14 Tutkimus- ja kehittämistoimintaan osallistuminen

Vastaajia pyydettiin vastaamaan väittämään ”Vesilaitos osallistuu tutkimus- ja kehittämistoimintaan” käyttämällä vastausvaihtoehtoja: täysin eri mieltä, melko eri mieltä, melko samaa mieltä, täysin samaa mieltä tai eos/ei sovellu. Vastaukset eri kokoluokan vesihuoltolaitoksille on esitetty kuvassa 23.

Kuva 23. Vastaukset laitosten kokoluokittain väittämään väittämään ”Vesilaitos osallistuu tutkimus- ja kehittämistoimintaan” arvioituna asteikolla: täysin eri mieltä, melko eri mieltä, melko samaa mieltä, täysin samaa mieltä tai eos/ei sovellu. (n=109)

4 VESIHUOLTOLAITOSTEN VÄLINEN YHTEISTYÖ

4.1 YHTEISTYÖ NYKYTILANTEESSA

4.1.1 Yhteistyö toisten vesihuoltolaitosten kanssa

Vastaajia pyydettiin merkitsemään kyselyyn, millaista yhteistyötä vesihuoltolaitoksenne tekee toisen/toisten vesihuoltolaitosten kanssa? Vastaajia pyydettiin valitsemaan kaikki sopivat vaihtoehdot. Kuvassa 24 on esitelty vastaukset. Vastaajista 8 % vastasi tekevänä muuta, kuin kyselyn vaihtoehdoissa kuvattua yhteistyötä. Muina yhteistyömuotoina mainittiin mm. varautumissuunnittelu, alueellinen yleissuunnittelu, lietteenjatkokäsittely, palvelut muiden vesilaitoksen kesken, vertaisauditoinnit toisen vesihuoltolaitoksen kanssa, vesiosuuskuntien ja kaupungin välinen yhteistyö, isännöintipalvelun myynti toisille vesihuoltolaitoksille, osien hakeminen toisen vesihuoltolaitoksen varastosta, häiriötilanneharjoittelu sekä yhteistyö asiakastieto- ja johtotietojärjestelmissä.

Kuva 24. Vastausten suhteelliset osuudet kysymykseen ”Millaista yhteistyötä vesihuoltolaitoksenne tekee toisen/toisten vesilaitosten kanssa?” (n=109)

4.1.2 Vesihuoltolaitosten välisen yhteistyön hyödyt

Vesihuoltolaitoksilta kysyttiin avoimena kysymyksenä ”Mitä hyötyjä olette saaneet vesihuoltolaitosten välisestä yhteistyöstä?” Kysymykseen saatiin 72 vastausta. Vastauksissa nousivat esiin seuraavat näkökohdat:

- Tiedonvaihto, tiedon ja hyvien käytäntöjen jakaminen, sparraus tai vertaistuki (38)
- Parempi toimintavarmuus. Tukea toimintavarmuuteen ja apua häiriötilanteissa, kuten varavedentoimitus tai henkilöresurssien käyttö häiriötilanteissa. (14)
- Varaosien ja kaluston lainaus (11)
- Yhteinen kehittäminen (6)
- Yhteiset hankinnat (6)
- Henkilöstöresurssi (5)
- Kustannussäästöt (5)
- Yhteiset vesihuoltoratkaisut kuten yhdysvesijohto, veden hankinnan järjestäminen tai jäteveden käsittelyn keskittäminen (4)
- Yhteinen kalusto (2)

Viisi laitosta totesi, ettei yhteistyötä ole tai se on vähäistä. Kahdella laitoksella yhteistyö on toiminnan edellytys.

Alla poimintoja vastauksista:

”Tietojen vaihto ja osaamisen kehittäminen vuorovaikutuksessa. Varmuusluokituksen parantuminen.”

”Henkilöstöresurssit riittävät häiriötilanteissa paremmin ja osaaminen ”lisääntyy”.”

”Rahallista säästöä ja työmäärän säästöä, kun ei tarvitse kaikkea tehdä itse.”

”Toimintavarmuus paranee. Häiriötilanteesta palautuminen nopeutuu. Opitaan toisilta hyviä käytäntöjä ja saadaan tietoa mm. hyvistä yhteistyökumppaneista.”

”Enemmänkin saisi olla”

”Isossa kuvassa kykenemme toimimaan hyvin pienellä henkilöstömäärällä suhteessa laitoskokoon.”

”Vertaistukea ja mielipiteitä mm. varautumisasioissa. Hankittu yhdessä kalustoa häiriötilanteita varten.”

”Harvemmin käytettävän kaluston lainaus on säästänyt hankintakustannuksia. Häiriötilanteissa henkilöstöapua. Hankinnoissa etua suuremmalla volyymillä kysyttäessä. Tietoa kollegoilta erilaisiin ongelmatilanteisiin.”

”Akuuteissa tilanteissa vesihuollon komponentteja/tarvikkeita on lainattu vesihuoltolaitosten välisesti.”

”Saadaan ja annetaan apua häiriötilanteissa. Vuorovaikutus asiakas- ja johtotietojärjestelmien kehittämisessä ja parempi yhteinen vaikuttaminen järjestelmätoimittajiin. Helppo lähestyä, kun vuorovaikutussuhteet ovat kunnossa ja tunnetaan toisemme.”

4.1.3 Vesihuoltolaitosten välisen yhteistyön haasteet

Vesihuoltolaitoksilta kysyttiin avoimena kysymyksenä ”Mitä haasteita olette havainneet vesihuoltolaitosten välisessä yhteistyössä?” Kysymykseen saatiin 67 vastausta. Vastauksissa nousivat esiin seuraavat näkökohdat:

- Rajalliset resurssit ja aikapula (21)
- Laitosten kokoero, erilaiset toimintatavat ja toimintakulttuurit (12)
- Poliitiikka, kuntarajat ja kyläpolitiikka, oman reviiirin vartiointi, linnoittautuminen, oman edun ajaminen, haluttomuus yhteistyöhön, erilaiset intressit (11)
- Etäisyydet (4)
- Ei tunneta toisen toimintaa (2)
- Byrokratia ja jäykät rakenteet (2)
- Hinnoittelu (2)

Yksittäisissä vastauksissa esiin nousi lisäksi johtavien viranhaltijoiden ikääntyminen ja avunannon yksipuolisuus sekä tiedon siirron haasteet. Koronan mainittiin vähentäneen yhteistyötä kahdessa vastauksessa.

Alla poimintoja vastauksista:

”Yhteistyön syventäminen on hankalaa. Yhteistyöhankkeiden ”veturin” löytäminen on hankalaa, kun työaika menee kaikilla ns. arjen askareiden pyörittämiseen.”

”Toimintakulttuurit poikkeavat varsin paljon jo ”naapurustossakin”

”Jokainen laitos on oma ympäristönsä, ja sen vuoksi esim. päivystyspalvelujen ostaminen/tarjoaminen kuntarajan toiselle puolelle haastavaa (tietosuoja, tekniikka, sähköiset työvälineet jne).”

”yhteistyön täytyy olla luontevaa ja hyödyttää molempia osapuolia, pakotettu yhteistyö ei ole toimivaa.”

”Mitä isompi yhteistyölaitos niin haastavampaa toimia tehokkaasti yhdessä. Isomman vesilaitoksen kanssa menee suurimmaksi osaksi turhiin palavereihin liikaa työaikaa. Olemme tottuneet tehokkuuteen. Paikallinen iso laitos koittaa sanella kuinka toimia ja pitää vastaajan vesilaitosta osaamattomana. Asenteessa pitäisi olla iso muutos.”

”Isomman laitoksen rooli on lähinnä tarjota lisäresursseja pienemmille laitoksille, koskee kuntia ja vesiosuuskuntia. Osuuskuntien kohdalla tavoitteen on lähinnä siirtää koko vesihuolto kunnalliselle toimijalle. Yhdysvesijohdoissa myyjäkunta näkee myös taloudellisia hyötyjä myydessään vettä, linjat eivät ole rakennettu alun perinkään ”kaksi-suuntaisina”, joten myyvän kunnan vesihuoltoa ei ole varmistettu häiriötilanteita varten.”

”Yhteistyötä rajoittaa laitosten päätöksentekoprosessit (poliittinen päätöksenteko).”

”Kuntapuolella on vähän turhan jäykkiä rakenteita, jotka eivät tue luonnollista yhteistyötä.”

4.2 YHTEISTYÖN KEHITTÄMINEN

4.2.1 Vesihuoltolaitosten välisen yhteistyön kehittäminen

Vesihuoltolaitoksilta kysyttiin avoimena kysymyksenä ”Miten vesihuoltolaitosten välistä yhteistyötä tulisi mielestäsi kehittää?” Kysymykseen saatiin 66 vastausta. Vesihuoltolaitosten yhteistyön lisäämisen konkreettisina esimerkkeinä vastauksissa mainittiin mm.

- yhteishankinnat (11)
- vuorovaikutuksen lisääminen, tiedonvaihto (7)
- laitosten välisen palvelun (henkilöresurssien myynti) lisääminen (7)
- yhteiset päivystykset (4)
- jaettu henkilöstö (4)
- yhteiset hankkeet (3)
- yhteiset varastot (3)
- toisten laitosten toimintaan tutustuminen (3)
- harjoitukset (2)
- kaluston ja varaosien lainaaminen (2)
- laitospooli
- henkilöstön lainaus

Muita usein mainittuja toimenpiteitä olivat:

- Tapaamisten lisääminen, säännöllisten tapaamisten järjestäminen (10)
- suurempien kokonaisuuksien muodostaminen (7)
- yhteistyötä tukevan rahoituksen tarve (2)

Muita yksittäisissä vastauksissa esiin nostettuja asioita olivat:

- ulkoisten palveluntuottajien operointi
- Hyvät yhteistyösopimukset
- yhteistyön laajentaminen sopimusperusteiseen yhteistyöhön
- Ohjatut vertaisauditoinnit eri aiheista esim. VVY:n koordinoimana
- koordinoitua ”vaihto-oppilastoimintaa” (esim. VVY:n toimesta) eri laitosten työntekijöiden kesken
- yleinen tietopankki / Kokemuspankki (urakointi ym tekijät)
- yhteistyöhön ei tule pakottaa
- ELY voisi koordinoida yhteishankkeita

Lisäksi muutamissa vastauksissa alleviivattiin avoimen keskustelukulttuurin sekä hyvien välien ylläpitämisen merkitystä laitosten välisessä yhteistyössä.

Alla poimintoja vastauksista:

”Säännölliset tapaamiset, vaikka ei olisi asiaa. Aina siellä joku tietää uutta ja näin voi syntyä hedelmällistä vuorovaikutusta.”

”Tutustumalla enemmän toisten laitosten toimintaan.”

”Lähellä olevien laitosten kanssa yhteistyö voisi olla ihan konkreettista (yhteisiä varavesisysteemejä, harjoituksia, hankintoja jne.) ja sitten kauempana olevien kanssa esim. tiedonvaihtoa ja hyvien käytäntöjen jakamista.”

”Yhteisiä hankintoja (esim. verkostosaneeraukset, tietotekniset järjestelmät, imuauto-palvelut jne.) sekä resurssien lainaus (henkilöstö ja kalusto).”

"Laitosmiespooli laitosten kesken. Laitosmiehet käyvät tutustumassa vaikka muutaman päivän vuodessa toisiin sopimuslaitoksiin. Myytävä palvelu tarvittaessa, ei yhteinen henkilöstö."

"Yhteisiä projekteja ja hankintoja kehitettävä alueellisesti."

"Avointa keskustelua ja mahdollisesti yleiset "pelisäännöt" erilaisiin poikkeustilanteiden avunantoihin/-pyyntöihin"

"Pienten vesihuoltolaitokset pystyvät suoriutumaan päivittäisistä toimista. Ongelmia aiheuttaa päivystysringin pienuus, suuret häiriötilanteet, loma-ajat. Kenties pitäisi pyrkiä kehittämään/kasvattamaan suurempien kuntien vesihuoltolaitosten henkilöstömäärää, jotta pienemmät laitokset voisivat ostaa esim. päivystyksen naapurista."

"Isona laitoksena voitaisiin tarjota erityisosaamista ja palveluja niitä haluaville, jolloin pienten ei tarvitsisi hankkia omaa resurssia."

"Ylialueelliset päivystykset -> aiheuttaa toimenpiteisiin lähdöissä lisäkustannuksia sekä myös erilaitosten toimintatapoihin ja järjestelmiin kouluttautumista"

"Pitäisi yhdistää laitoksia isompiin kokonaisuuksiin resurssien varmistamiseksi."

"Rahoitusta, esim. pienten vesilaitosten yhteisen kehittämiseen keskittyvä henkilöstön palkkaamiseen vrt. aluearkkitehtitoiminta aikoinaan. Hankehaut liian työläitä."

"Seudullinen toiminta. Velvoite pitäisi tulla valtakunnallisella ohjauksella."

"Isot muutokset käytännössä tapahtuu kuntaliitosten kautta. Vastuukysymyksiä kannattaa miettiä, kun pohditaan näitä yhteistyömalleja ainakin siinä kohtaa, jos toinen vesihuoltolaitos aiheuttaa vahingon. Poliittisesti näitä kuntien välisiä yhteistyömalleja on erittäin haastavia saada etenemään."

4.2.2 Kannatettavat yhteistyön muodot

Vastaajia pyydettiin merkitsemään kyselyyn, mitkä luetelluista yhteistyön muodoista ovat vastaajan mielestä kannatettavia omalla alueellaan. Vastaajia pyydettiin valitsemaan kaikki sopivat vaihtoehdot. Kuvassa 25 on esitelty vastaukset. Vastaajista 9 % kannattaisi alueellaan jotain muuta kuin kyselyn vaihtoehdoissa kuvattua yhteistyötä. Muina yhteistyömuotoina mainittiin mm. yhteisten laitosten rakentaminen, seudullinen yhtiö, yhteiset kehitysprojektit, vesilaitosten yhdistäminen, jatkuva yhteydenpito naapurilaitoksiin, yhteistyö IT-palveluissa, yhteiset varastot sekä pakolliseksi määrätyt peruspalvelut koko kunnan alueella.

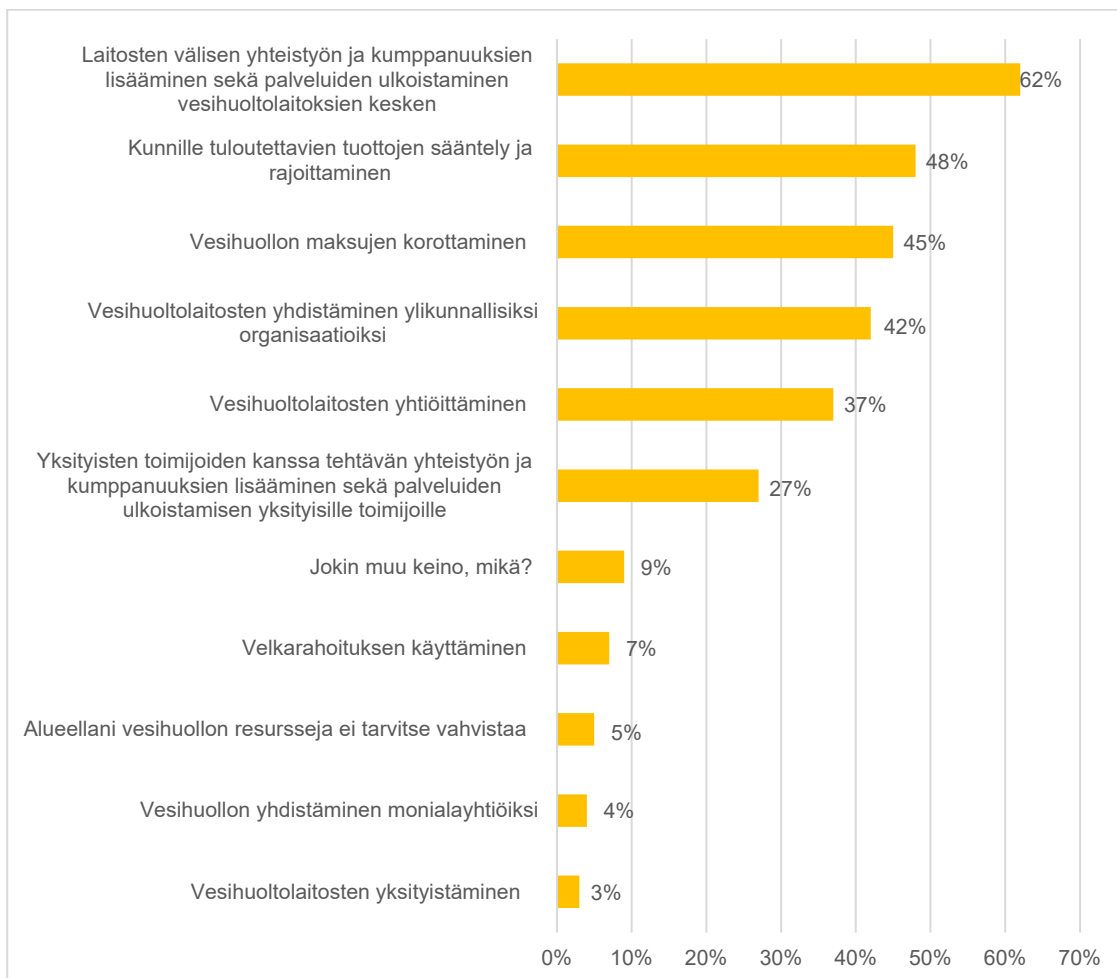
Kuva 25. Vastausten suhteelliset osuudet kysymykseen ”Alla on lueteltu vesihuoltolaitosten yhteistyön tapoja. Mitkä luetelluista yhteistyön muodoista ovat mielestäsi kannatettavia omalla alueellasi?” (n=107)

5 RESURSSIEN VAHVISTAMINEN JA RAKENNEMUUTOS

5.1 RESURSSIEN VAHVISTAMISEN KEINOT

5.1.1 Resurssien vahvistaminen

Vastaajia pyydettiin merkitsemään kyselyyn, mitkä ovat parhaita keinoja vesihuollon resurssien vahvistamiseksi omalla alueellaan? Vastaajia pyydettiin valitsemaan kaikki sopivat vaihtoehdot. Kuvassa 26 on kerrottu vastaukset. Vastaajista 9 % vastasi kannattavansa resurssien vahvistamiseksi muuta, kuin kyselyn vaihtoehtoissa kuvattuja keinoja. Muina keinoina mainittiin mm. yhteistyö naapurilaitosten kanssa ilman erillisiä sopimuksia, alan koulutuksen lisääminen suomeksi ja ruotsiksi, alueellisen väestökehityksen kääntyminen positiivisemmaksi, laitosten omien henkilöresurssien kasvattaminen sekä vesihuoltolaitoksille velvoite, että uusinvestointien lisäksi on saneerauksiin jäätävä riittävä määräraha.

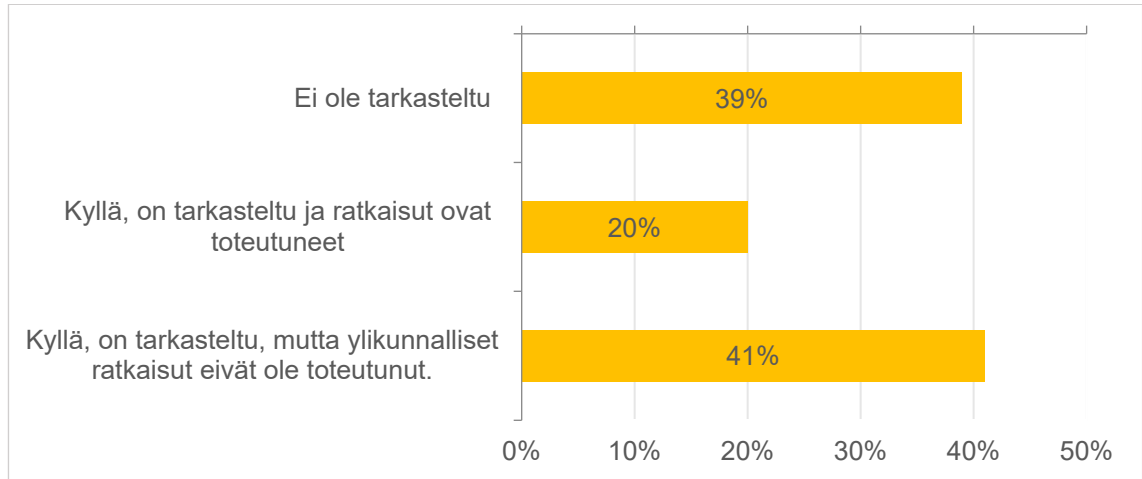

Kuva 26. Vastausten suhteelliset osuudet kysymykseen ” Mitkä seuraavista ovat mielestäsi parhaita keinoja vesihuollon resurssien vahvistamiseksi alueellasi? Valitse kaikki kannatettavat vaihtoehdot.” (n=102)

5.2 YLIKUNNALLISET RATKAISUT

5.2.1 Ylikunnallisten ratkaisujen tarkastelu

Vastaajilta kysyttiin, onko heidän alueellaan tarkasteltu vesihuollon ylikunnallisia ratkaisuja. Vastaukset on esitetty kuvassa 27.

Kuva 27. Vastausten jakautuminen kysymykseen "Onko alueellanne tarkasteltu vesihuollon ylikunnallisia ratkaisuita?" (n=107)

5.2.2 Syyt ylikunnallisten ratkaisuiden toteutumatta jäämiseen

Niiltä vastaajilta, jotka olivat edellisessä kohdassa vastanneet, että ylikunnallisia ratkaisuja on tarkasteltu, mutta ne eivät ole toteutuneet, esitettiin jatkokysymys "Mistä syystä ylikunnalliset ratkaisut eivät ole toteutuneet?" Kysymykseen saatiin 37 vastausta. Vastauksissa nousivat esiin esimerkiksi seuraavat syyt:

- Poliittinen päätöksenteko, vastarinta tai omistajapolitiikka (14)
- Taloudelliset syyt, esim. kuntien erilainen tilanne tai kannattamattomuus (6)
- Joku osapuolista irtautui hankkeesta (5)
- Ylikunnallinen ratkaisu vielä kesken (3)
- Erilaiset toimintatavat tai toimintakulttuuri (3)

Muita vastauksissa esiin nousseita syitä olivat esimerkiksi seuraavat:

- Paikallisuusajattelu voimakasta
- Toteuttaminen on muodostunut mahdottomaksi nykyisin käytännöin. Esimerkiksi hulevesimääriä pitäisi saada suuresti vähennettyä, jotta pystyttäisiin eteneeseen neuvotteluissa.
- Aika ei ollut vielä sopiva kahden osuuskunnan yhdistymiselle sekä verkostojen pitkä välimatka.
- Yhdistäminen vaatisi investointia, johon ei ole löytynyt yhteistä tahtoa.
- Investointi ei ole toteutunut.
- Isommissa vesihuoltolaitoksissa ei ole tehty strategista päätöstä henkilöresurssien kasvattamiseksi sellaiselle tasolle, että voitaisiin hoitaa naapurikunnan vesihuollon operointi. Toisaalta pienemmästä kunnasta ei ole annettu lupausta siitä, että ostavat operoinnin isommasta kunnasta, jos se lisää resursseja.
- Yhdistyminen ei ole mahdollista, jos kaikki laitokset eivät ole osakeyhtiöitä.

Alla poimintoja vastauksista:

”Toimintakulttuurit poikkeavat toisistaan, kunnilla on erilainen taloudellinen tilanne - toisilla hyvä ja toisilla heikompi - ja yhdistymisintressit ovat siten vähintään taloudellisesti ristiriitaiset.”

”Poliittinen tahtotila sekä linnoittautuminen omiin kaavoihin. Toimintojen taloudelliset eriarvoisuudet.”

”Kuntien välinen politiikka vaikutti asiaan.”

”Yksi kunta kolmesta, ei loppupeleissä valtuustossaan asiaa hyväksynyt, kun kokivat, että oma kunta ei sen jälkeen saa riittävästi tuottoa.”

5.2.3 Muita huomioita rakennemuutoksesta ja vesihuollon organisoinnista

Vesihuoltolaitoksilta kysyttiin avoimia kommentteja rakennemuutoksesta ja vesihuollon organisoimisesta. Kysymykseen saatiin 43 vastausta. Vesihuoltolaitosten suurempien kokonaisuuksien muodostamisen tarve tuotiin esiin suorasti tai epäsuorasti 12 vastauksessa.

Vastauksissa nousivat esiin mm. seuraavat rakennemuutoksia tukevat näkökohdat:

- Yhteistyön muut muodot laitosten yhdistämisen lisäksi (3)
- Tehdyt rakenne- ja organisoinnin muutokset ovat olleet toimivia ratkaisuja (3)
- Rahalliset kannustimet yhdistymiselle (3)
- Pienten laitosten on hankalaa toimia yksinään (2)

Mahdollisina rakennemuutoksia vaikeuttavina tekijöinä mainittiin mm. seuraavia syitä:

- Laitoksilla ja kunnilla erilaiset lähtökohdat rakennemuutoksille (4)
- Omistajaohjaus, politiikka tai päätöksenteon tehottomuus ovat yhdistymisen ja muun yhteistyön tiellä (5)
- Pienempiä laitoksia tai taloudellisia haasteita ei haluta ”toisten vastuulle” (4)

Muita vastauksissa esiin nousseita näkökohtia olivat esimerkiksi seuraavat:

- Siirtyminen isompiin yksiköihin on oikea suunta, mutta laitoksia ei pidä pakottaa yhdistymään
- Organisoitumista koskevat ratkaisut pitää aina tehdä tapaus- ja tilannekohtaisesti
- Osakeyhtiö on ollut hyvä ratkaisu
- ATK-ohjelmistot ja ulkopuoliset palvelut kuormittavat taloutta
- Tiukempi toiminnan ja kustannusten kattavuuden valvonta johtaisi nykyistä nopeampaan rakennemuutokseen
- Ostopalveluiden hyödyntäminen on ratkaisu resurssipulaan
- Taantuvien kuntien haasteena vesihuoltopalveluiden ylläpito asukasmäärän vähetessä
- Rakennemuutoksen pitäisi lähteä liikkeelle lainsäädännöstä

Alla poimintoja vastauksista:

”Omistajuus pidettävä yhtiöittämisestä huolimatta Suomessa ja vesihuoltoa ei tulisi yksityistää.”

”Pienempien vesilaitosten on haastava toimia yksinään etenkin, kun verkostojen saaneerukset vaativat paljon taloudellista panostamista.”

”Haasteena on tulevaisuudessa vesihuollon ylläpitäminen jatkuvasti pienenevälle kunnan asukasmäärälle. Supistetaanko toiminta-alueita, korotetaanko maksuja jatkuvasti vai löytyykö ongelmaan joku muu ratkaisu?”

”Vierastan ajatusta, että vesihuoltolaitoksia alettaisiin yhdistämään mielivaltaisesti vain sen takia, että tarvitaan ”rakennemuutos”. Harvaan asutussa maakunnassa se vielä kärjistyy, kun laitosten väliset etäisyydet voivat olla satoja kilometrejä. Laitosten ylläpito tarvitsee kuitenkin päivittäin henkilöitä ratkaisemaan fyysisiä ongelmia. Hyvin pienten, syrjäisten kylien vesihuoltolaitokset tarvitsevat apua, mutta kukapa niitä haluaisi ottaa hoitaakseen, koska niiden mukana tulee vain työtä ja kustannuksia, joille ei kuitenkaan löydy riittävästi maksajia. On olemassa myös pieniä toimivia laitoksia.”

”Pienet pahasti verkostovelkaiset vesilaitokset eivät ole myyntivaltteja. Jonkinlaista porkkanarahaa tai halpaa lainaa pitäisi valtion tarjota, että yhdistymisiä isompien kanssa voisi tapahtua. Pienten kannattavuusrajoilla painivien ei kannata yhdistyä keskenään.”

”Meidänkin kunnassa on nyt herännyt keskustelua vesihuoltolaitoksen muuttamisesta liikelaitokseksi, mutta vesilaitos ei näe tästä tulevan hyötyjä. Jotkut ympäristön pienistä kunnista haluaisivat lisätä yhteistyötä, mutta homma tuntuu vähän yksisuuntaiselta, eli meidän pitäisi käytännössä jakaa resurssejamme muille.”

”Osakeyhtiöittäminen on helpottanut huomattavasti vesihuoltolaitoksen toiminnan kehittämistä ja suunnittelua pidemmällä aikavälillä, kun laitos on aidosti oman budjettinsa päällä.”

”Isommat kokonaisuudet (ylikunnalliset laitokset) olisivat hyödyllisiä, jotta päästään pois ’kyläpolitiikasta’ ja jotta kassa olisi riittävä tarvittaviin investointeihin jakamatta ne mo-
neen vuoteen.”

”Rakennemuutoksen pitäisi lähteä liikkeelle lainsäädännöstä eikä valtuustokausittain vaihtuvista kuntapäätäjistä tai heikosti resursoiduista kuntien vesihuoltolaitoksista.”

”Vesihuoltolaitoksien yhdistäminen on järkevää, jos laitokset ovat sopivilla etäisyyksillä toisistaan ja jos heillä on yhteisiä veden toimittajia tai jätevedenkäsittelijöitä. Häiriötilanteiden hoito ja yhteiset järjestelmät toisivat säästöä ja toimintavarmuutta, kun on paremmat resurssit.”

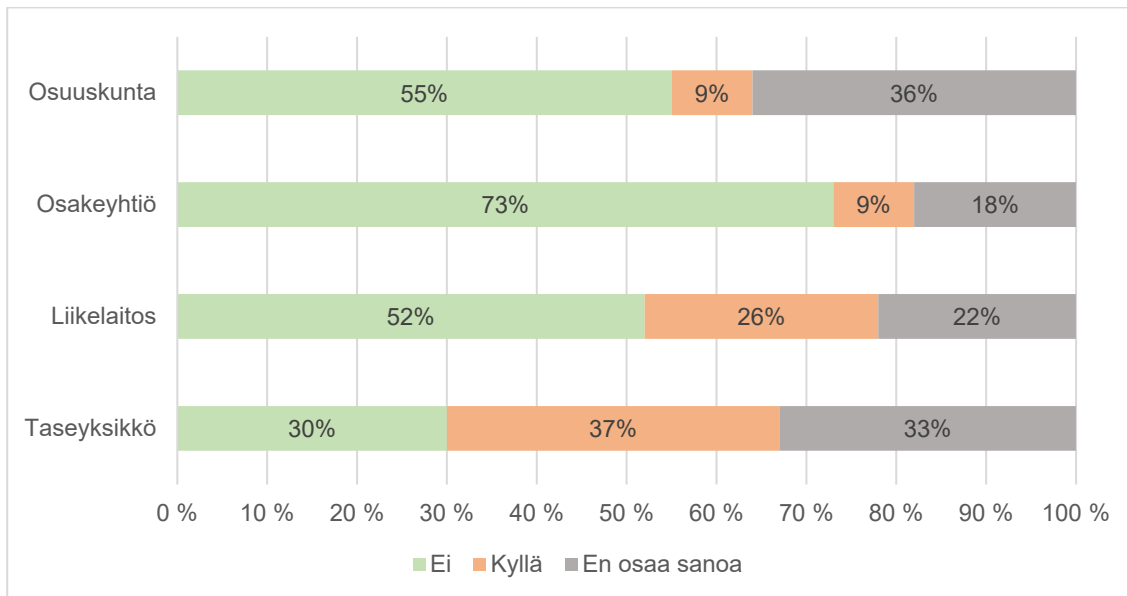
”Valitettavasti omalla alueella on sen verran ristiriitoja kuntien välillä, että se hidastaa ja estää yhteistyötä. Halukkuutta ja tarvetta selvästi olisi.”

6 OMISTAJAPOLITIikka JA PÄÄTÖKSENTEKO

6.1 PÄÄTÖKSENTEKO

6.1.1 Lisäresurssin hyväksyminen päätöksenteossa

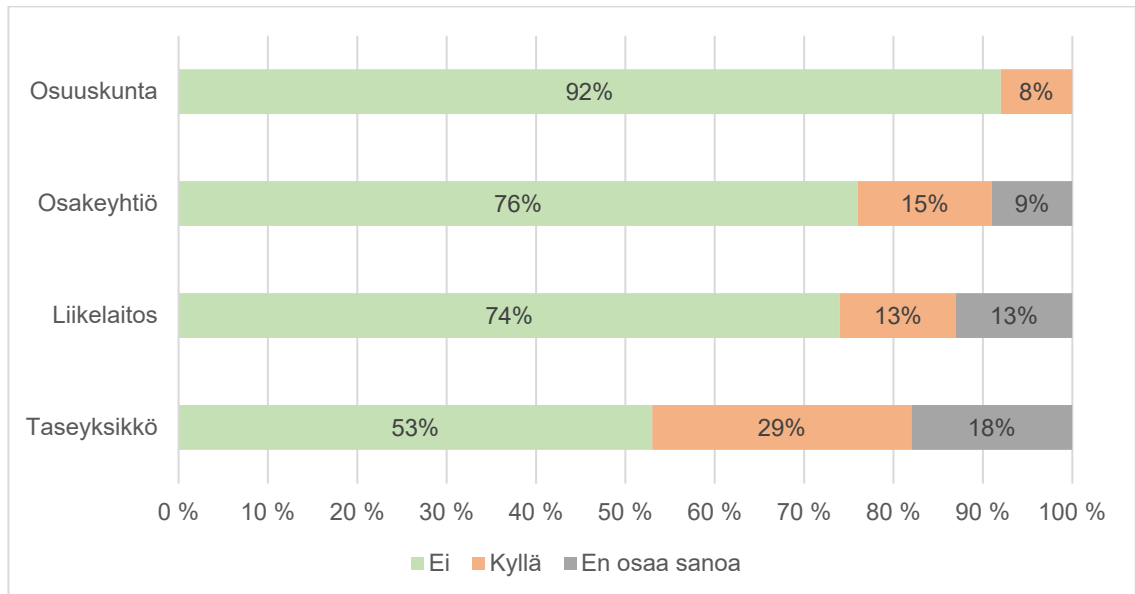
Vastaajia pyydettiin vastaamaan, onko vesilaitoksen johtajan ehdottama lisähenkilöresurssi tullut hylätyksi päätöksenteossa viimeisen viiden vuoden aikana. Vastausvaihtoehtoina kysymyksessä olivat: ei, kyllä ja en osaa sanoa. Vastaukset on esitetty kuvassa 28. Suhteellisesti eniten kyllä-vastauksia tuli vesilaitoksilta, joiden organisaatiotyyppi on taseyksikkö. Vastauksien perusteella osakeyhtiöissä puolestaan 73 % vastasi ei ja 9 % prosenttia kyllä.

Kuva 28. Vastausten jakautuminen kysymykseen "Onko vesilaitoksen johtajan ehdottama lisähenkilöresurssi tullut hylätyksi päätöksenteossa viimeisen viiden vuoden aikana?" (n=106)

6.1.2 Maksujen muutoksen hyväksyminen päätöksenteossa

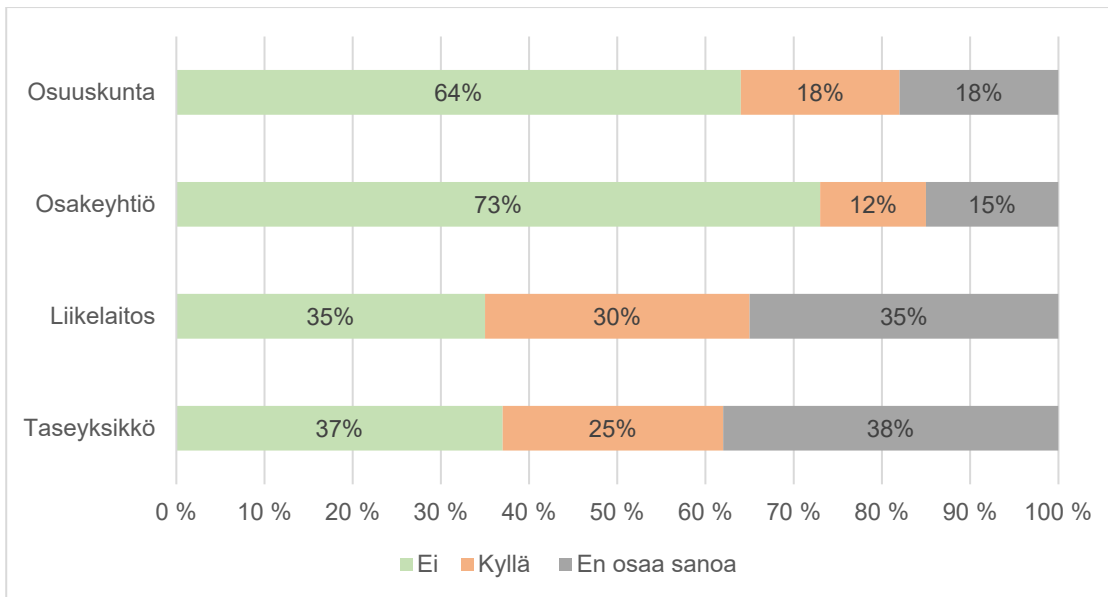
Vastaajia pyydettiin vastaamaan, onko vesilaitoksen johtajan ehdottama maksukorotus tai maksurakenteen muutos tullut hylätyksi päätöksenteossa viimeisen viiden vuoden aikana. Vastausvaihtoehtoina kysymyksessä olivat: ei, kyllä ja en osaa sanoa. Vastaukset on esitetty kuvassa 29. Suhteellisesti eniten kyllä-vastauksia tuli vesilaitoksilta, joiden organisaatiotyyppi on taseyksikkö. Osuuskunnilla puolestaan ei-vastausten osuus oli suurin: 92 prosenttia.

Kuva 29. Vastausten jakautuminen kysymykseen "Onko vesilaitoksen johtajan ehdottama maksukorotus tai maksurakenteen muutos tullut hylätyksi päätöksenteossa viimeisen viiden vuoden aikana?" (n=109)

6.1.3 Organisaatiomuutoksen hyväksyminen päätöksenteossa

Vastaajia pyydettiin vastaamaan, onko vesihuoltolaitoksen organisaatiomuutosta koskeva muutosehdotus tullut hylätyksi päätöksenteossa viimeisen viiden vuoden aikana. Vastausvaihtoehtoina kysymyksessä olivat: ei, kyllä ja en osaa sanoa. Vastaukset on esitetty kuvassa 30. Suhteellisesti eniten ei-vastauksia tuli vesilaitoksilta, joiden organisaatiomuoto on osakeyhtiö.

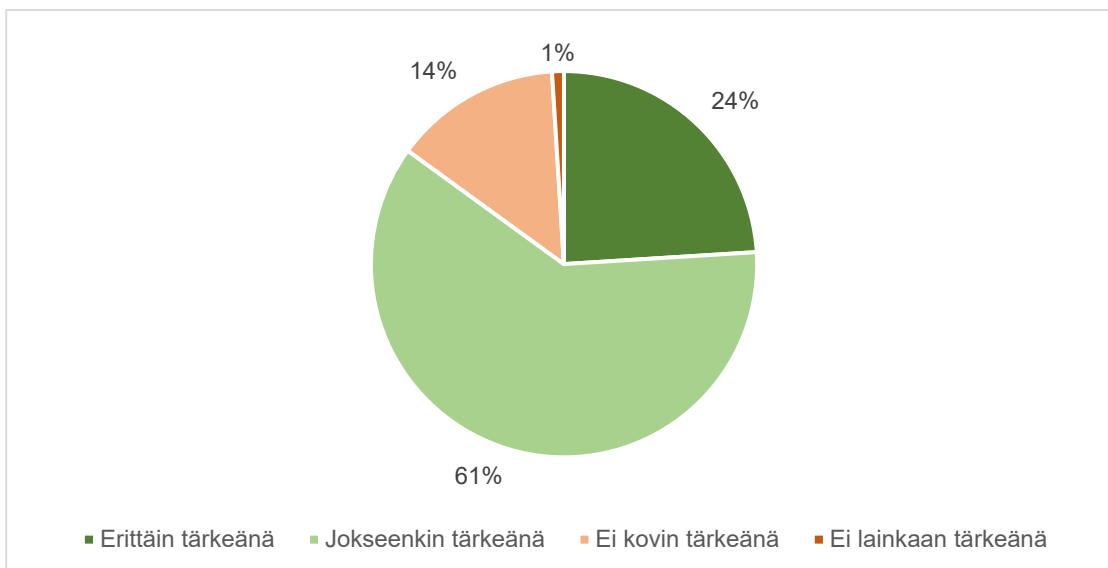

Kuva 30. Vastausten jakautuminen kysymykseen "Onko vesihuoltolaitoksen organisaatiomuutosta koskeva muutosehdotus tullut hylätyksi päätöksenteossa viimeisen viiden vuoden aikana" (n=106)

6.2 OMISTAJAPOLITIikka

6.2.1 Vesihuollon arvostus

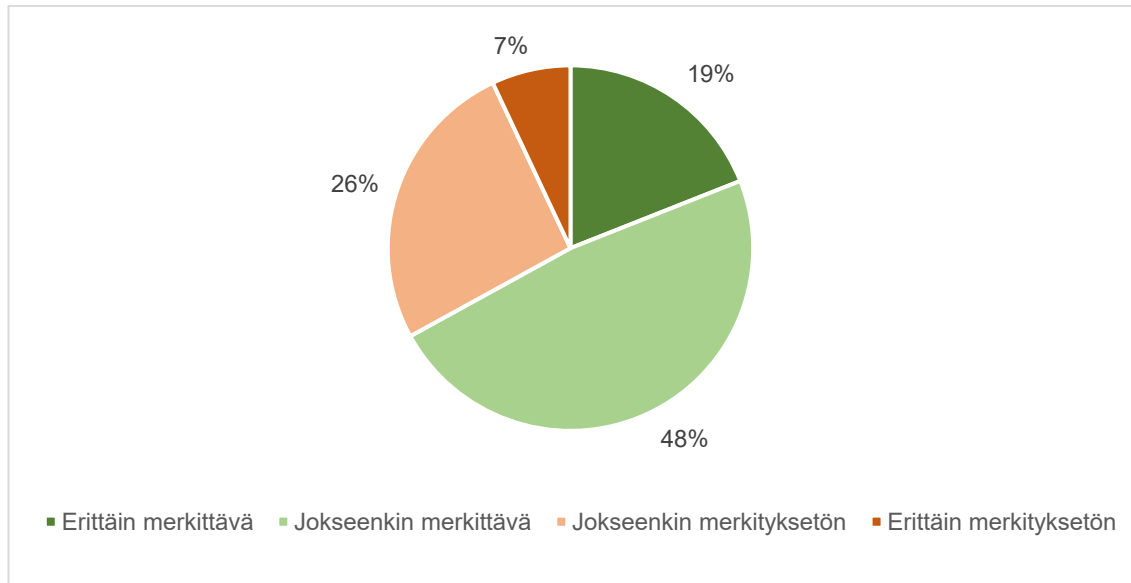
Vesilaitoksia pyydettiin vastaamaan kysymykseen "Kuinka tärkeänä tehtävänä vesihuollon järjestämistä ja kehittämistä kuntapäätäjät alueellanne pitävät?" Tärkeyttä arvioitiin asteikolla: ei lainkaan tärkeänä, ei kovin tärkeänä, jokseenkin tärkeänä ja erittäin tärkeänä. Vastaukset on esitetty kuvassa 31. Vastaaajista 85 % arvio kuntapäätäjien pitävän vesihuollon järjestämistä alueella erittäin tärkeänä tai jokseenkin tärkeänä.

Kuva 31. Vastausten jakautuminen kysymykseen "Kuinka tärkeänä tehtävänä vesihuollon järjestämistä ja kehittämistä kuntapäätäjät alueellanne pitävät?" (n=109)

6.2.2 Omistajaohjauksen vaikuttavuus

Vesilaitoksia pyydettiin vastaamaan kysymykseen "Miten merkittäväksi arvioit omistajaohjauksen vaikutuksen alueesi vesihuoltolaitoksen toimintaan tällä hetkellä?" Merkittävyyttä arvioitiin asteikolla: erittäin merkityksetön, jokseenkin merkityksetön, jokseenkin merkittävä ja erittäin merkittävä. Vastaukset on esitetty kuvassa 32. Noin 67 % vastaajista arvioi omistajaohjauksen vaikutuksen erittäin merkittäväksi tai jokseenkin merkittäväksi. Noin kolmannes vastaajista arvioi vaikutuksen erittäin tai jokseenkin merkityksettömäksi. Lisäksi vastaajia pyydettiin vastaamaan avoimiin kysymyksiin omistajaohjauksen vaikuttavuuden ilmenemisestä.

Kuva 32. Vastausten jakautuminen kysymykseen "Miten merkittäväksi arvioit omistajaohjauksen vaikutuksen alueesi vesihuoltolaitoksen toimintaan tällä hetkellä?" (n=108)

Vesihuoltolaitoksilta kysyttiin avoimena kysymyksenä "Missä vesihuoltolaitosta koskevissa asioissa omistajaohjauksella on arviosi mukaan erityisen paljon vaikutusvaltaa?" Kysymykseen saatiin 44 vastausta. Vastauksissa nousivat esiin esimerkiksi seuraavat tekijät:

- talous, taksat, investointien määrä ja kohdentuminen (18)
- organisoituminen, kuten ylikunnalliset organisaatiomuutokset, hallinnollinen itsenäisyys, ylikunnallinen yhteistyö tai yhtiöittäminen (11)
- tuloutus ja rahoitus (9)
- henkilöresurssit (7)
- Verkoston laajuus tai toiminta-alue-rajaukset (3)
- Vesiyhtiön hallituksen nimeäminen (2)

Muita vastauksissa esiin nousseita tekijöitä olivat esimerkiksi seuraavat:

- Konzerniohjaus ja ohjeistus
- Yleisten vesihuollon järjestämisperiaatteiden linjaukset
- Vesihuoltolaitoksen strateginen päämäärä ja toimintatapa
- Hankintojen keskittäminen
- Maakunnan kehittäminen ohjaa kunnan toimintaa, joka puolestaan ajaa vesihuollon kehittämistä tukemaan tätä toimintaa.

- Osakeyhtiölle omistajan vaikutus on erittäin merkittävä kaikkeen yhtiön tekemiseen

Alla poimintoja vastauksista:

”Jarruttaa henkilöstöresurssien lisäämistä edes kohtuulliselle tasolle, vaikka talous on kunnossa, investoinnit jäävät tekemättä ja korjausvelka kasvaa entisestään, mitään kehitystyötä ei pystytä tekemään, vaikka siihen olisi taloudelliset mahdollisuudet”

”[Vaikutus] suurissa strategisissa linjauksissa, joissa omistajaohjauksen tuleekin olla merkittävässä roolissa. Ts. omistajaohjausta ei pidä nähdä negatiivisena asiana, se voi olla sitä mutta voi olla myös toimintaa tukevaa.”

Vaikutusvallan vähäisiksi arvioineilta kysyttiin avoimena kysymyksenä ”Miksi omistajaohjauksen vaikutusvalta on arviosi mukaan vähäistä?” Kysymykseen saatiin 25 vastausta. Vastauksissa nousivat esiin esimerkiksi seuraavat tekijät:

- Omistajaohjausta ei tehdä, siihen ei ole kiinnostusta tai siinä ei keskitytä tärkeisiin asioihin (7)
- Omistajaohjaukselle ei olla koettu tarvetta, ollaan tyytyväisiä nykytilanteeseen (6)
- Omistaja ei ymmärrä riittävästi toimintaa, tieto on vähäistä tai valtuutettuja ei ole opastettu ja koulutettu riittävästi (4)
- Osaomistaja tai omistajat eivät kommunikoi riittävästi keskenään ja anna yhteistä omistajaohjausta (4)

Lisäksi viidessä vastauksessa omistajaohjauksen vaikutusvallan vähäisyyden syyksi nostettiin osakunta organisaatiomuotona.

Alla poimintoja vastauksista:

”Omistajaohjaus ei ole koskenut tärkeitä asioita. Kun on pyydetty ohjausta tietyissä asioissa ei ole saatu apua, mutta palkkapolitiikkaan, henkilökuntapolitiikkaan jne. he ovat puuttuneet ja rajoittaneet mahdollisuuksia.”

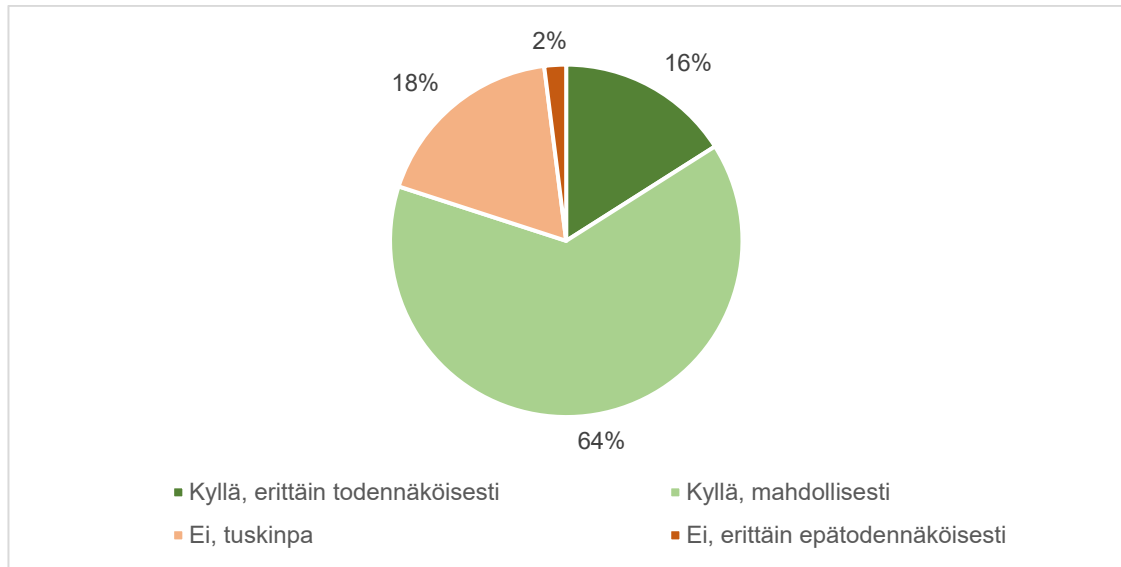
”Osaltaan ei ehkä tarpeeksi ymmärretä toimintaa ja osaltaan ollaan varmaan tyytyväisiä toimintaan, varsinkin taloudellisessa mielessä.”

”Osuuskuntamuotinen vesilaitos. Osuuskunnan omistavat kaikki jäsenet. Jäsenille pääasia on, että vesi tulee hanasta häiriöttä ja hinnat ovat kohtuulliset. Osuuskuntakouksien osanottajajoukko on pieni.”

”Osakeyhtiölaki ja kuntalaki riitelevät keskenään tässä aiheessa. Kaupungin omistajaohjaus ei voi toimia, kun on vain osaomistaja, omistajat eivät kommunikoi riittävästi keskenään ja anna yhteistä omistajaohjausta.”

6.2.3 Päätäjien muutosvalmius

Vastaajilta kysyttiin, uskovatko he, että alueen vesihuollon päättäjät ovat valmiita tarvittaessa tekemään merkittäviä taloudellisia päätöksiä tai rakenteellisia uudistuksia. (Mm. Maksujen korotukset, maksurakenteen muutokset, lisäämään vesihuoltolaitosten välistä yhteistyötä tai siirtämään vesihuollon ylikunnalliselle tasolle.) Vastausvaihtoehtoina olivat: ei, erittäin todennäköisesti; ei, tuskinpa; kyllä, mahdollisesti; kyllä, erittäin todennäköisesti. Vastaukset on esitetty kuvassa 33. Vastaajista 80 % arvioi alueensa vesihuollon päättäjien olevan erittäin todennäköisesti tai mahdollisesti tarvittaessa valmiita tekemään merkittäviä päätöksiä ja uudistuksia.

Kuva 33. Vastausten jakautuminen kysymykseen "Uskotko, että alueesi vesihuollon päättäjät ovat valmiita tarvittaessa tekemään merkittäviä taloudellisia päätöksiä tai rakenteellisia uudistuksia? (Mm. Maksujen korotukset, maksurakenteen muutokset, lisäämään vesihuoltolaitosten välistä yhteistyötä tai siirtämään vesihuollon ylikunnalliselle tasolle.)" (n=108)

Mikäli vastaaja antoi edelliseen kysymykseen kielteisen vastauksen, kysyttiin jatkokysymyksenä "Mihin arvelet suurten päätösten ja rakenteellisten uudistusten kariutuvan?" sekä "Millaisia päätöksiä pitäisi mielestäsi tehdä?" Kysymykseen saatiin 16 vastausta. Vastauksissa nousivat esiin esimerkiksi seuraavat syyt:

- Kuntien heikot välit, pelko kontrollin menettämisestä sekä halu pitää kiinni omasta päätösvallasta (7)
- Poliitiikka ja tehoton päätöksenteko (6)
- Taloudelliset syyt: pelko maksujen noususta, raha, korkeat tai erilaiset tulosvaatimukset sekä toisten taloudellisista ongelmista huolehtimisen ja tulojen menettämisen pelko (6)

Lisäksi yksittäisiä mainittuja syitä olivat esimerkiksi:

- Pitkät etäisyydet
- Kuntapäättäjät eivät tunne vesilaitoksen tilannetta
- Pelko että naapurikunnista siirtyy velvoitteet ja vastuut isomman kaupunkikunnan hoidettavaksi
- Ei toimita, jos ei ole pakko ja kyvyttömyys katsoa isompaa kuvaa

Alla poimintoja vastauksista:

”Halutaan pitää omana toimintana, kun parempaan tilanteeseen voitaisiin päästä sillä, että olisi laajempia alueellisia kuntien yhteisiä vesilaitoksia. Alueellisissa vesilaitoksissa olisi henkilöstöä, joka voi keskittyä vain vesilaitokseen ja kehittämiseen ja kunnista oltaisiin mukana vain verkoston ylläpidossa ja investoinneissa.”

”Suomessa yleisesti: kyvyttömyyteen nähdä isojen organisaatioiden etu vesihuoltotoiminnan turvaamisessa pidemmällä aikavälillä. Johtavat virkamiehet ajattelevat asiaa vain kunnan talouden kautta (riittävä tuloutus varmistaminen), päättäjät pelkäävät vaikutusvallan häviämistä ja maksujen nousua. Vesihuoltolain veloitteelle samansuuruisista käyttömaksuista pitäisi vähintään antaa pitkä siirtymäaika. Helpottaisi pienten laitosten liittymistä isompiin (pienissä voi olla isompi käyttömaksu kuin isossa laitoksessa, mutta sitä huolimatta palvelun taso ei ole ison tasolla).”

”Jos ei ole pakko, mitään ei tule tapahtumaan. Lainsäädännön kautta tuleva pakko on ainoa toimiva tapa. Pelätään että joku muu, isompi kunta esim. saa vallan päättää oman kunnan vesiasioista yhtiöittämisen myötä, ja tämä kontrollointitarve ajaa ohi vesihuollon tarpeiden. Vesilaitokset ovat myös kunnalle rahaa tuottavia automaatteja kaikenlaisen piilotulon kautta, kuten vuokrat, sisäiset palveluostot, lainan takaisinmaksuerät, lainan korkokulut, tuloutus jne. - oikeasti nämä rahat pitäisi käyttää vesihuollon verkostoihin. Tätäkin kaikkea ”nyhtämistä” pitäisi oikeasti hillitä lainsäädännöllisesti kuten: tulouttamisen kieltäminen kokonaan, vuokrat ja korkotasot vastaamaan markkinahintoja ja kaikki muut erilaiset sisäiset palvelusopimukset, joissa rahaa siirtyy laitokselta kunnalle, pitäisi lopettaa / perata nekin vastaamaan todellisuutta.”

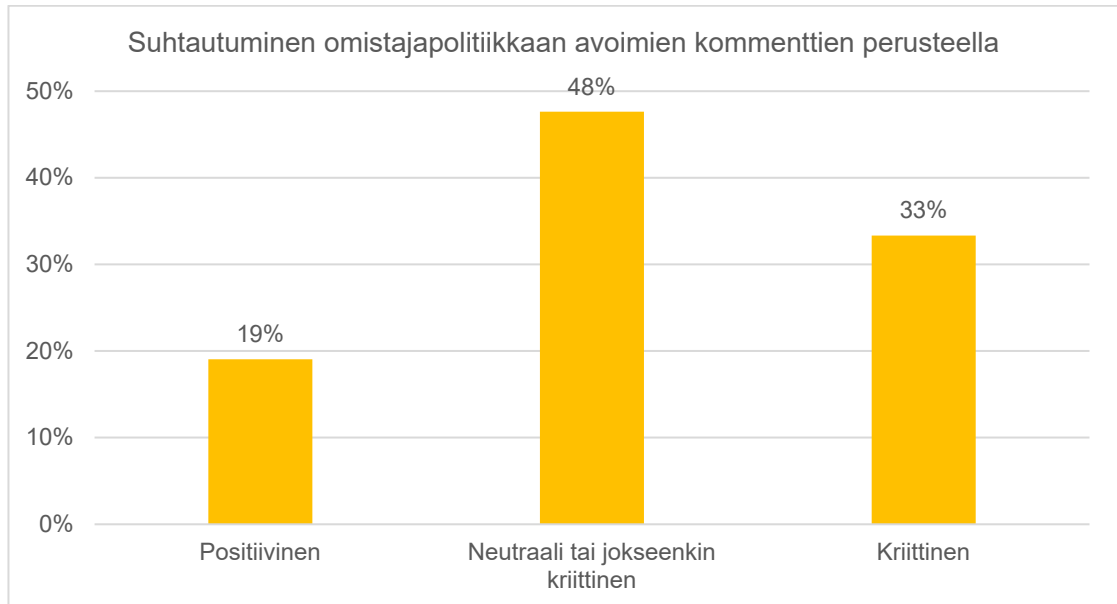
”Ison vesihuoltolaitoksen korkea tuloutusvaatimus halutaan varmasti säilyttää, jos laitosten yhdistymistä suunnitellaan. On edettävä vaiheittain ja keskityttävä osakeyhtiömuotoon siirtymiseen ensi vaiheessa.”

”Naapurikunta-vihaan, vaikka viranhaltijat yhteistyötä tekevätkin. Pelkoihin siitä, että asiat menisivät vielä huonompaan suuntaan. Hyvin perusteltuja ja paikalliset olosuhteet huomioon ottavia päätöksiä tulisi tehdä. Pakottaminen johonkin ennalta määrättyyn muottiin ei toimi.”

”Kunnan valtuustolle halpa vesi on helppo vaalilupaus, pelkäävät kontrollin menettämistä.”

6.2.4 Huomiota omistajapolitiikasta ja päätöksenteosta

Vastaajilta pyydettiin avoimia kommentteja omistajapolitiikasta ja kunnan päätöksenteosta. Kysymykseen saatiin 41 vastausta. Vastauksista 21 voitiin jaotella omistajapolitiikan suhtautumisen perusteella kolmeen: kriittinen, neutraali tai jokseenkin kriittinen sekä positiivinen. Kuvassa 34 on esitetty omistajapolitiikan suhtautumisen mukaan jaotellut kommentit suhteellisina osuuksina.

Kuva 34. Suhtautumisen mukaan jaoteltujen avoimien kommenttien suhteellinen jakautuminen omistajapolitiikasta ja kunnan päätöksenteosta kysyttäessä.

Alla poimintoja avoimista kommenteista teemoittain jaoteltuna.

Tuloutukseen ja kustannusten kattavuuteen liittyviä kommentteja:

”Kohtuullisen tuoton määritelmä pitäisi toteuttaa.”

”Kuntien ylläpitämät vesihuoltolaitokset tulisi yhtiöittää ja laitoksen tuottojen tulouttaminen kunnalle lopettaa. Laitokset tarvitsevat itse kaikki tulot, mitä se voi vain saada asiakkailta. Niitä tarvitaan verkostojen uusimiseen ja laitoksen kehittämiseen.”

”Yhtiöittämisen pohjalla turhan usein omistajan merkittävä eduntavoittelu. Suurin haaste lienee erilaisten tuloutustapojen ja määrän ”kohtuullisuuden” hallinta.”

”Omistajan tulisi ymmärtää, että vesihuoltoa järjestetään vesihuoltolain perusteella, ei kuntalain. Siitä johtuen myös talouden tulisi olla eriytetty oikeasti eikä vain pape-reissa. Vesihuollon maksut tulisi käyttää 100 % vesihuoltoon.”

”Tiukempi toiminnan ja kustannusten kattavuuden valvonta asettaisi myös omistaja-politiikalle ja päätöksenteolle nykyistä selkeämmät raamit. Ei voi olla niin, että vesi-huoltomaksuja päätetään naapurikunnan maksujen perusteella. Maksuissa otettava huomioon laitoksen kustannusrakenne, jotta mahdollista myös saneerata ja kun-nossapitää laitosta asianmukaisesti.”

Resursseihin ja käyttömenoihin liittyviä kommentteja:

”Investointeihin suhtaudutaan positiivisesti, mutta käyttötalouden menot pitäisi pysyä samana, vaikka voidaan nähdä, ettei kehittämiseen ja investointeihin pystytä riittävästi panostaa nykyisellä henkilöstöllä. Luottamushenkilöiden näkemys tuntuu olevan, että kunhan vaaditaan vain lisää toimenpiteitä niin kyllä se siitä etenee.”

”Vesihuoltoa pidetään tärkeänä, mutta henkilöresursseja ei olla valmiita lisäämään verkostojen saneeraukseen ja sitä kautta korjausvelan pienentämiseksi.”

Kunnan ja vesihuoltolaitoksen suhteeseen liittyviä kommentteja:

”Hyvinvointialueiden syntyminen pienentää emokuntien (kuntakonsernien) tasetta, tuloja ja kykyä investoida”

”Vesihuollon pitäisi päästä selkeämmin irti peruskaupungista.”

”Kunnan päätöksenteko liian raskas”

”Kun vesihuolto toimii niin kunnissa ei juurikaan nähdä tarvetta merkittäviin muutoksiin. Päätöksenteon fokuksessa ovat useimmiten kunnan elinvoimaisuuden kasvattaminen ja siihen liittyvät kaavoitukselliset ratkaisut, ei niinkään vesihuollon resursien turvaaminen tulevaisuudessa.”

Yhtiöittämiseen liittyviä kommentteja:

”Osakeyhtiömallin hyötyjen korostaminen on ollut esillä, ja poliittisesti ei ole vielä riittävää kannatusta. Osakeyhtiömuodon kautta myös muut laajemmat organisoinnit olisi käynnistettävissä.”

”Kuntien ylläpitämät vesihuoltolaitokset tulisi yhtiöittää”

Myönteisiä ja neutraaleja kommentteja omistajapolitiikasta:

”Omistajapolitiikka erittäin tärkeä strateginen ohjauselementti, joka on hyvä pitää ajan tasalla”

”Meidän ala on hyvin säänneltyä, joten monesti käytännössä vaihtoehtoisia toimintamalleja on rajatusti mikä helpottaa omistajaohjausta.”

”Parhaimmillaan omistajaohjaus tukee vesihuollon toimintaa, pahimmillaan haittaa tai jopa vahingoittaa sitä.”

Omistajapolitiikan laatua kritisoivat tai haasteita esille tuovia kommentteja:

"Omistajapolitiikka on lyhytjänteistä verrattuna vesihuollon suunniteltuihin investointeihin ja vaikutusaikaan."

"Ymmärrys tuotantotoiminnasta puuttuu. Ajoittain tuntuu, että konsernijohto ja kuntapolitiikat eivät elä konkreettisesti maailmassa ensinkään."

"Päätäjät muuttuvat vaaleilla ja aina joudutaan opettelemaan selittämään pyörällä ajoa uudestaan. Lisäksi kunnan johdossa vaihtuu liian usein henkilökuntaa ja uudet henkilöt tuovat aina jotain uutta kivaa säätämistä, vaikka olisikin juuri saatu toiminnat toimimaan kellon tarkasti edellisten kanssa."

"Omaisuuksien hallinnan ja rahoituksen kokonaisnäkömyksen vahvistaminen vaatii omistajien jatkuvaa tiedottamista. Näkymää tulevaisuuteen tulee avata nykyistä paremmin ja selkeämmin."

Kunnan politiikkaa ja sidonnaisuuksia käsitteleviä kommentteja:

"Vesihuolto pois politiikasta. Vesihuolto ei ole poliittinen asia. Omistus kuitenkin olisi syytä säilyä kunnallisella puolella."

"Ajatellaanko päätöksenteossa vesihuoltolaitoksen etua vai onko poliittiset intressit etusijalla?"

7 YHTEENVETO

Vesilaitosyhdistys toteutti alkuvuonna 2022 Webropol-kyselyn, jolla kartoitettiin tietoa suomalaisten vesihuoltolaitosten toiminnan tilasta ja resursseista. Kyselyn tarkoitus on antaa kokonaiskuvaa vesihuoltolaitosten tilanteesta. Lisäksi kyselyllä kerättiin vesihuoltolaitosten johtajien näkemyksiä omistajapolitiikasta sekä vesihuoltolaitosten yhteistyöstä ja sen tiivistämisestä. Vastauksia eri vesihuoltolaitoksilta saatiin yhteensä 109.

Vastaajia pyydettiin arvioimaan vesihuoltolaitoksen toiminnan tilaa ja laatua erilaisilla mittareilla. Lainsäädännön veloitteet vesihuoltolaitoksilla täytettiin hyvin ja asiakas saa sujuvasti tarvitsemansa palvelun. Heikoimpia arvioita saivat toiminnan kehittäminen ja varautuminen toimintaympäristön muutoksiin sekä henkilöresurssien riittävyys. Samoin parannettavaa nähtiin erityisesti verkostojen saneerausmäärissä, laitoksen henkilöstöresursseissa ja työkuorman määrässä sekä osallistumisessa tutkimus- ja kehittämistoimintaan. Vastaajista 32 % ei pitänyt vesilaitoksen johtajan ja 25 % vesihuoltolaitoksen henkilöstön työmäärää kohtuullisena pitkällä aikavälillä. Vastaajista 43 % ei pitänyt nykyistä verkostojen saneerausmäärää riittävänä. Toiminnan tilaa koskevat vastaukset olivat myönteisempiä isommilla vesihuoltolaitoksilla kuin pienemmillä laitoksilla. Taseyksiköiden vastauksissa tila arvioitiin erityisesti taloudellisen tilanteen ja henkilöresurssien osalta heikommaksi kuin muissa organisaatiomuodoissa. Taseyksiköissä vesilaitoksen johtajan päätösesitykset vesihuoltolaitoksen resurssien vahvistamisesta joko henkilöresurssia lisäämällä tai maksuja korottamalla hylättiin useammin kuin muissa organisaatiomuodoissa. Pääosin vesihuollon tila arvioitiin hyväksi.

Vesilaitokset tekevät jo nykyisellään paljon yhteistyötä. Yli puolet vastaajista tapasi säännöllisesti muiden vesihuoltolaitosten kanssa ja peräti 84 % vaihtaa tietoja muiden vesihuoltolaitosten kanssa. Veden tai jäteveden ostoa tai myyntiä toisen laitoksen kanssa tapahtui 63 %:lla vastaajista. Häiriötilanteessa palveluita muilta vesihuoltolaitoksilta hankki 30 % vastaajista, kun taas 23 % tarjosi palveluita häiriötilanteessa sopimisperusteisesti ja ilman sopimusta palveluja häiriötilanteessa oli tarjonnut 41 % vastaajista. Yhteistyöstä hyödytty erityisesti tiedon saannissa. Avoimissa vastauksissa yhteistyön muotoina nousivat esiin erityisesti tuki häiriötilanteissa, varaosien ja kaluston lainaus, yhteinen kehittäminen ja yhteishankinnat. Kannatettavina yhteistyön muotoina pidettiin erityisesti tiedonvaihtoa (97 %), yhteistyösopimuksia häiriötilanteiden varalla (75 %) sekä yhteisiä hankintoja (64 %). Veden sekä jäteveden viemäröinnin ja/tai käsittelyn ostaminen tai myyminen saivat myös kannatusta yhteistyön muotoina (73 % ja 60 %). Päivystys- tai muiden palveluiden ostamista ja myymistä tai henkilöstövuokrausta vesihuoltolaitosten kesken piti hyvänä noin puolet vastaajista ja yhteistä henkilöstöä kannatti noin kolmannes. Operointipalvelujen ostoa tai myyntiä kannatti 45 % vastaajilta. Avoimissa vastauksissa nousi esiin tarve vesihuoltolaitosten säännöllisille tapaamisille ja niissä tunnistettiin monia erilaisia tapoja, joilla yhteistyötä olisi mahdollista kehittää. Yhteistyön hidasteeksi todettiin yleisimmin rajalliset henkilöresurssit, mutta myös erilaiset toimintakulttuurit- ja tavat.

Vesihuoltolaitosten resurssien vahvistamisessa ensisijaisena keinona pidettiin vesihuoltolaitosten välisen yhteistyön tiivistämistä (62 %), kun taas yksityisten toimijoiden kanssa yhteistyön tiivistämistä piti hyvänä keinona 27 % vastaajista. Vesihuoltolaitoksen talouden vahvistamista joko kunnan tuottoja rajoittamalla tai maksuja korottamalla kannatti lähes puolet vastaajista (48 % ja 45 %). Noin 40 % vastaajista piti vesihuoltolaitosten yhdistämistä ylikunnallisiksi organisaatioiksi hyvänä

ratkaisuna. Vesihuoltolaitoksen yhtiöittämistä kannatti 37 %. Vain 5 % vastasi, että alueellaan vesihuollon resursseja ei tarvitse vahvistaa.

Useissa vastauksissa tuotiin esiin tarve suurempien vesihuoltolaitosten muodostamiselle. Toisaalta kommentoitiin, että ratkaisut tulisi harkita tilannekohtaisesti. Kyselyllä haluttiin myös selvittää syitä siihen, miksi ylikunnalliset ratkaisut olivat jääneet niiden tarkastelemisesta huolimatta toteutumatta. Useimmiten syyksi kerrottiin poliittinen päätöksenteko, omistajapolitiikka ja halu pitää kiinni paikallisesta päätösvallassa. Vastauksissa tuotiin esiin myös kuntien erilainen taloudellinen tilanne, pelko maksujen noususta sekä vaikutukset tuloutukseen. Rakennemuutosta vaikeuttavana tekijänä esiin nousivat myös erilaiset toimintakulttuurit sekä kuntien ja vesihuoltolaitosten erilaiset lähtökohdat. Joissakin vastauksissa kaivattiin taloudellisia kannustimia vesihuoltolaitosten yhdistymiselle.

Vastaajista 85 % arvioi kuntapäätäjien pitävän vesihuollon järjestämistä alueella erittäin tärkeänä tai jokseenkin tärkeänä. Noin 67 % vastaajista arvioi omistajaohjauksen vaikutuksen erittäin merkittäväksi tai jokseenkin merkittäväksi. Noin kolmannes vastaajista arvioi omistajaohjauksen vaikutuksen erittäin tai jokseenkin merkityksettömäksi. Vaikutusvallan vähäisiksi arvioineiden avoimissa vastauksissa omistajaohjausta kritisoitiin mm. kiinnostuksen ja osaamisen puutteesta.

Vastaajista 80 % arvioi alueensa vesihuollon päättäjien olevan erittäin todennäköisesti tai mahdollisesti tarvittaessa valmiita tekemään merkittäviä päätöksiä ja uudistuksia. Suurten päätösten ja rakenteellisten uudistusten kariutumisen syiksi arviointiin kuntien heikot välit, pelko kontrollin menettämisestä ja halu pitää kiinni omasta toiminnasta, politiikka ja tehoton päätöksenteko sekä taloudelliset syyt.

Vesihuoltolaitosten omistajapolitiikkaa koskevissa vastauksissa nousi esiin tarve vesihuoltolaitoksen talouden kestävyuden varmistamiseen, mm. ohjaamalla vesihuoltolaitoksen tulot vesihuoltolaitoksen toimintaan. Osa vastaajista näki haasteena riittämätöntä resurssointia käyttömenoihin. Useissa vastauksissa tuotiin myönteisessä valossa esiin suurempia toimintayksiköitä ja yhtiöittämistä, kun taas kuntasidonnaisuuteen nähtiin liittyvän kielteisiä seurauksia. Haasteina tuotiin esiin mm. päättäjien vaihtuminen, taloudelliset ja poliittiset intressit sekä omistajapolitiikan lyhytjänteisyys. Vastauksissa tunnistettiin myös vesihuoltolaitosten oma vastuu tiedon tuottajana omistajaan päin. Osassa vastauksissa omistajapolitiikan nähtiin tukevan vesihuoltolaitoksen toimintaa.